

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Філологічний факультет

Кафедра філософії та культурології

Неоміфологія (культурологічний аналіз)

Кваліфікаційна робота

за освітнім ступенем «магістр»

Спеціальність 034 «Культурологія»

Студента Даценко Ю.Ю.

2 курсу магістратури, групи МК24

спеціальності

034 Культурологія

Керівник проф. Колесник О. С.

Рецензент к. філос. н., доц. Каранда М. В.

Чернігів – 2024

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1 Міфологія як наука. Неоміфологія, її значення та вплив.....	8
1.1.Поняття та основні теоретичні підходи.....	8
1.2. Історія розвитку міфології в сучасному світі.....	14
1.3. Взаємодія міфології з культурою та суспільством.....	20
1.4. Міфологія як частина культурного коду.....	31
Висновки до розділу 1.....	42
Розділ 2. Сучасні міфологічні образи.....	43
2.1. Особливості української міфології.....	43
2.2. Нові релігійні течії як частина сучасної міфології.	64
Висновки до розділу 2.....	78
Висновки.....	79
Список використаних джерел.....	81
Методичний додаток.....	85
Анотації.....	95

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Неоміфологія в контексті культурологічного аналізу представляє величезну актуальність у сучасному світі, насиченому технологічними та соціокультурними трансформаціями. Ось декілька аспектів, які визначають актуальність теми дослідження:

1. Сучасні культурні зміни: За останні десятиліття спостерігається значущий зсув у культурному ландшафті. Інтернет, соціальні мережі, масові медіа та інші технологічні інновації активно впливають на спосіб, якими створюються, поширюються та взаємодіють міфи.
2. Медіа та інформаційна просторовість: Роль медіа в формуванні міфологій стає все більш визначальною. Вивчення неоміфології дозволяє розкрити, як нові медійні платформи впливають на створення сучасних міфів та на їхнє розповсюдження.
3. Глобалізація та культурний обмін: Зростання глобалізації призводить до зіткнення та взаємодії різних культур. Вивчення неоміфології дозволяє розуміти, як культурні міфи та наративи адаптуються в умовах глобальної взаємодії.
4. Політика та ідеології: Міфи грають важливу роль у формуванні політичних та ідеологічних переконань. Дослідження неоміфології може розкрити, як сучасні політичні сили використовують міфологічні елементи для впливу на громадську думку.
5. Споживча культура та брендінг: Бренди часто використовують міфологічні елементи для створення образу та визначення своєї унікальної ідентичності. Дослідження неоміфології може висвітлити, як споживачі сприймають та взаємодіють з цими міфами.

Узагальнюючи, дослідження неоміфології у культурологічному контексті є актуальним і важливим для розуміння та висвітлення сучасних динамік формування культурної та ідентичності в епоху постмодерну. Це дослідження може також виявитися важливим для розробки стратегій культурної політики,

реклами, медіа-продуктів та інших аспектів культурної продукції. Розуміння того, як неоміфологія впливає на вибір та сприйняття аудиторією, може мати практичне застосування у сферах медіа, маркетингу та громадських відносин. Також дослідження неоміфології є важливим кроком у напрямку формування більш глибокого і критичного світогляду. Розкриття міфологічних аспектів сучасності дозволяє розуміти, як сучасні ідеї та цінності вибудовані на традиційних міфологемах, а також як вони можуть визначати наше мислення та дії.

Мета дослідження. Мета дослідження роботи полягає в глибокому розкритті та осмисленні явища неоміфології в сучасному культурному контексті. Зокрема, вона ставить перед собою завдання вивчення сутності неоміфології, аналізу тенденцій розвитку, розкриття впливу на культурну динаміку, дослідження міфів у сучасних медіа, вивчення політичних та ідеологічних контекстів, аналіз використання в мистецтві та літературі, та розробка культурологічних рекомендацій. Ця мета спрямована на створення глибокого та всебічного розуміння ролі неоміфології у формуванні культурної ідентичності в епоху постмодерну. Мета дослідження "Неоміфологія (культурологічний аналіз)" також включає в себе розгляд взаємодії неоміфології з іншими аспектами культурної динаміки, такими як економіка, освіта, технологічний прогрес і різноманітні соціокультурні практики.

Дослідження має на меті виявлення способів, які неоміфологія впливає на конструкцію колективної пам'яті та історії, а також на формування та зміну культурних стереотипів. Розгляд можливих варіантів використання неоміфології в освіті та розвитку сучасних освітніх практик також є важливою частиною мети дослідження. Дослідження спрямоване на вивчення реального впливу неоміфології на індивідуальний та колективний розвиток особистості, розуміння власної ідентичності та місця у суспільстві. Окрім того, мета полягає в аналізі ролі неоміфології в процесах творчості та інновацій,

включаючи виникнення нових культурних практик, технологічних рішень, та експериментів у сучасному світі.

Загалом, мета дослідження розширюється до глибокого вивчення впливу неоміфології на різні аспекти сучасної культури та суспільства, щоб допомогти у формуванні більш повного та інформованого розуміння цього феномену.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є явище неоміфології у сучасному суспільстві та культурі. Це охоплює всі аспекти, пов'язані з створенням, розповсюдженням, взаємодією та впливом нових міфів, символів та наративів на різні сфери життя, включаючи культурні практики, медіа, політику, мистецтво, освіту, технології та інші аспекти сучасної культури.

Об'єкт дослідження може також включати в себе різні групи аудиторії та соціокультурні спільноти, які створюють, приймають або взаємодіють з неоміфологічними елементами. Таке дослідження може враховувати культурні відмінності, соціальні контексти та інші чинники, що впливають на сприйняття та розповсюдження нових міфів у різних групах людей. Об'єкт дослідження також може включати конкретні вирази неоміфології в різних культурних продуктах, таких як фільми, музика, мистецтво, література, медіа-контент тощо. Дослідження може розглядати, як ці вирази взаємодіють з аудиторією та впливають на формування сучасної культурної парадигми. Отже, об'єктом дослідження є широкий спектр явищ та взаємодій, пов'язаних з неоміфологією у сучасному суспільстві.

Предмет дослідження. Предметом дослідження "Неоміфологія (культурологічний аналіз)" є конкретні міфологічні структури, символи, та наративи, що виникають у сучасному культурному контексті. Дослідження фокусується на розкритті сутності та особливостей цих неоміфологічних явищ, а також на їх впливі на формування культурних цінностей, ідентичності та сприйняття світу.

Предметом також може бути аналіз способів виявлення неоміфології в різних сферах сучасного життя, таких як масові медіа, мистецтво, література, реклама, соціальні мережі та інші культурні вираження. Дослідження розглядає, як ці явища взаємодіють з аудиторією, впливаючи на сприйняття та тлумачення нових міфів.

Предметом може також стати динаміка розвитку неоміфології в часі та просторі, виявлення ключових тенденцій її еволюції, а також вивчення факторів, які впливають на формування та зміну цих міфологічних структур.

Загалом, предмет дослідження охоплює конкретні міфологічні елементи, які виникають у сучасному суспільстві, їх взаємодію з культурним середовищем та способи впливу на індивідів та колективи.

Теоретико-методологічні засади дослідження. Загальні методи дослідження включають в себе аналіз та синтез, індукцію та дедукцію. Один із способів збору та аналізу інформації - візуальний аналіз.

Культурологічні методи дослідження: Системний метод, семіотичний метод, порівняльно-історичний метод (компаративізму, діахронно-синхронний метод, метод вивчення літературних джерел).

Наукова новизна роботи. Наукова новизна дослідження "Неоміфологія (культурологічний аналіз)" проявляється в інтеграції різних аспектів культурології та висвітленні сучасних явищ, які досі не були об'єктом вивчення в такому комплексі. Робота спрямована на розкриття та розуміння емпіричних реалій, які виникають у сучасній культурі внаслідок створення та поширення нових міфологічних образів та сюжетів.

Дослідження виходить за межі традиційних концепцій міфології та розглядає нові явища, які виникають у відповідь на технологічні, соціокультурні та естетичні зміни. Розглядаючи вплив неоміфології, робота розкриває її ключові ролі у формуванні ідентичності, переосмисленні цінностей та взаємодії в сучасному суспільстві.

Дослідження також намагається визначити нові напрямки для культурологічного аналізу, пропонуючи погляд на неоміфологію як на важливий феномен, що визначає динаміку культурного розвитку в епоху постмодерну. Це може включати в себе вивчення взаємодії неоміфології з іншими культурними явищами, такими як глобалізація, розвиток медіа, та культурна диверсифікація.

Дослідження також спрямоване на розробку нових підходів до аналізу сучасних міфологічних образів, враховуючи їхню динамічність та еволюцію в сучасному інформаційному суспільстві. Такий підхід може внести вагомий внесок у методологію культурології та розуміння сучасних трансформацій у сфері культури.

Теоретичне і практичне значення отриманих результатів. Основні положення й висновки, сформульовані в роботі, можуть бути використані у подальшому дослідженні неоміфології та особливостей сучасної культури в цілому

Апробація результатів дослідження: обговорення на передзахисті на кафедрі філософії та культурології. Результати дослідження запроваджені під час переддипломної практики.

Структура роботи – робота складається з двох розділів, шести підрозділів, вступу, висновків, списку літератури, методичного додатку та анотацій. Загальний обсяг роботи – 86 сторінок, з них основного тексту – 83 сторінки. Список літератури нараховує 43 позиції.

Розділ 1. Міфологія як наука. Неоміфологія, її значення та вплив.

1.1. Поняття та основні теоретичні підходи.

Неоміфологія — це міф, що виростає із власної деміфологізації та має самого себе як підґрунтя існування. Однією із його стратегій є імітація, мітка того, що не потрібно шукати нічого іншого, ніж неприхована явленість, цинічність якої немає меж. Імітація є анігіляцією раціоналізмом старих міфів, живлення ними через викриття, умова, коли вони своїм існуванням попадають у програми розвінчань, ігровий простір. Принципово міфи стають сировиною неоміфу. В антропології іміджеві технології продукують розвінчані прототипи людського образу, а маска, тінь, аватари стають головними сурогатами особистості, що живуть у нескінчених серіях деміфологізації. [38, с. 159]

Міфологія - це наука, яка вивчає міфи, легенди, оповіді та інші форми традиційного народного та культурного спадку. Вона досліджує ці спеціальні види народної та культурної творчості з розумінням, як вони впливали на історію, суспільство, мистецтво, релігію та інші аспекти культури та цивілізації.

Міф — один з центральних феноменів в історії культури й прадавніх методів концентрації навколишньої дійсності та людської суті. [33, с.105]

Міфологія включає в себе вивчення міфологічних систем різних народів та культур. Основними об'єктами дослідження міфології є міфи, які часто представляють собою розповіді про божества, героїв, створення світу та інші фундаментальні аспекти віросповідань та культури. Міфологія завершить розкрити інформацію про цілющі перекази, цінності суспільства, структуру моралі та інші аспекти соціокультурної діяльності. Міфологія не є суто науковою дисципліною, такою як фізика, біологія чи хімія. Вона є міждисциплінарною галуззю, яка вивчає міфи, легенди, вірування, традиції та символи різних культур і цивілізацій. Вона продовжує розуміти культурну і духовну спадщину людства, а також вивчає вплив міфів на суспільство,

мистецтво, літературу та інші аспекти культури. Існують академічні дисципліни, такі як "релігійна міфологія", "антропологічна міфологія", "літературна міфологія", які досліджують різні аспекти міфології з наукової точки зору. [28, с 10-11].

Міфічна епоха – епоха першопредметів і першоподій: перший вогонь, перший спис, перший сміх, перший вчинок тощо.

Тому зазвичай міф об'єднує в собі два аспекти:

- розповідь про минуле (діахронічний аспект);
- засіб пояснення сучасного, а іноді і майбутнього (синхронічний аспект).

Міфологічний світогляд – це колективне мислення і переживання, яке має соціальне коріння в родовому об'єднанні. В міфі людина злита з навколишнім світом, бо не виокремлювала себе ні від свого роду і племені, ні від природи. При цьому міф становить спосіб усвідомлення і узагальнення, збереження і наслідування спільного образу життя людей, форм їхніх взаємовідносин, взаємодій, звичаїв і обрядів, уявлень та ін. Природні та суспільні явища і процеси узагальнюються у міфі через уособлення – у вигляді різноманітних істот, які взаємодіють між собою, вчиняють по своїй волі та здійснюють ті чи інші дії. Але таке узагальнення не виходить за межі чуттєвого образного уявлення. [7, с.9]

Міфологічний світогляд виступає як основа духовної культури кожного народу, її базових архетипів. У прадавні часи в контексті міфологічного світогляду, формувалась не тільки міфологія, але й спосіб бачення світу, система цінностей, ідеали. Розширення знань про слов'янську міфологію примножує наші знання про витоки національної культури, поглиблює розуміння її символічно-знакової системи. Чільне місце в міфології посідають космогонічні міфи. На їх основі в колективному несвідомому формується уявлення про належний устрій світу, сутність його "ладу", порядку, гармонії. Ці уявлення є підґрунтям суспільних ідеалів народу, які він намагається

втілити протягом історії в устрої суспільства – від родини до держави. [26, с.282]

Міфічна парадигма світу детермінує буття людини і етносу, що зовні не відчувається, але без цієї детермінації вони б виявились беззахисними перед викликами часу. Міф консолідує етнос, виокремлює його природний і соціальний топос, регулює внутрішні і зовнішні екзистенціали буття, тобто постає як універсальний спосіб організації, регуляції та адаптації життя етносу. Вербальний текст міфу – це лише вершина айсберга, код до сакральних глибин міфу. [25, с.6]

Дослідження міфології базуються на різних джерелах, які допомагають розкрити й осмислити міфологічні системи різних культур і цивілізацій. Ось деякі з деяких джерел дослідження міфології:

1. Тексти і літературні джерела: Святі тексти, епічні поеми, релігійні світки та інші літературні твори часто містять міфологічні розповіді і повісті. Наприклад, "Іліада" і "Одіссея" Гомера, Біблія, "Рамаяна" і "Махабхарата" в індуїзмі, "Попол Вух" в майянській міфології. Єгипетська міфологія, яка інтегрувала різноманітні тексти роботи, включаючи "Книгу мертвих", скандинавська міфологія, з якою пов'язані оповіді про богів, таких як Один і Тор, Японська міфологія, що включає оповіді про камі (богів) та їхні пригоди. Міфологія народів Африки, Америки та інших регіонів світу, що створюють особливу літературну спадщину.
2. Археологічні знахідки: Розкопки стародавніх поселень, мавзолеїв, святилищ та інші об'єкти можуть розкрити артефакти, які пов'язані з міфологією археологією. Наприклад, статуї, рельєфи, малюнки на посуді та інші об'єкти можуть зображувати міфологічних персонажів і сцени.
3. Усна традиція: У багатьох культурах міфи передаються через усну традицію від покоління до покоління. Етнографи й антропологи

здійснюють дослідження серед традиційних суспільств, щоб зберегти та зрозуміти їхню міфологію.

4. Фольклор: Народні казки, легенди, приказки та інші форми фольклору часто включають міфологічні елементи та персонажів. Вивчення фольклору може бути спільні теми та мотиви в різних культурах.
5. Антропологічні дослідження: Антропологи вивчають релігійні обряди, ритуали та свята, пов'язані з міфологією. Це разом розуміти, як міфологія впливає на культурну і соціальну практику.
6. Порівняльна міфологія: Дослідники порівнюють міфологічні системи різних культур, щоб виявити спільні риси та розрізнити унікальні особливості. Це дозволить розкрити глибинні зв'язки між різними культурами.
7. Історичні документи: Деякі історичні документи можуть містити посилання на міфологічні перекази та події, які відображають культурне вірування.

Міф є одним із важливих ключів до цього таємничого світу, і в ньому зберігається великий досвід людства, що має архетипну природу і неможливий для повного розуміння і остаточного визначення. Міф відзначається тим, що в ньому намагаються розкрити та розгадати явища, які переважно лишаються загадковими та важко застосовувати на завжди. Ці явища охоплюють людей, їхню поведінку, створення світу, природу, Всесвіт, людину, її керування, смерть, народження, сенс розвитку, а також загробне середовище. Міфологія є вічною, так само, як вічні повідомлення та радощі, що супроводжують життя людей, які її населяють. Вона обдарована свідомістю, припинила надихатися на творчість, формує моральні цінності, та дає можливість вірити та надіятися, що життя не закінчується смертю. У той же час міфологія може бути руйнівною, коли стає інструментом для захоплення та утримання влади над фанатиками і шарлатами, коли підштовхує толпу до насильства, захисту ідеалів

чи прагнення досягнення вічної блаженності шляхом саморуйнування. У своїй таємничій, символічній та багатозначній мові міфологія показує мудрість, пошуки, спокуси, страхи та надії численних поколінь, які марно намагалися дати відповіді на питання щодо свого справжнього Я і призначення. Однією з ключових рис міфу є його багатогранність. Міф є явищем, що пізнає історичні зміни, і, відповідно, його функції еволюціонують разом із розвитком культурних епох. Функції міфу стали предметом дослідження багатьох вчених з різних наукових галузей, і кожна з цих шкіл пропонувала свій перелік функцій протягом різних історичних періодів. [24, с. 367-368]

Розкриваючи основи витривалості міфу, Є.М. Мелетинський у своїй праці "Від міфу до літератури" говорить про те, що міф зберігає свою цінність, яка, очевидно, не є характерною для наукових знань. Міф намагається проблематику, яку практично лежать поза областю науки, виключаючи події, які не можуть бути пояснені, і конфлікти, які не можуть бути вирішені. Те, що є менш зрозумілим, міф намагається інтерпретувати за допомогою того, що є більш зрозумілим. Головною метою є гармонізація і регулювання, які переважають над бажанням досягнення знань. в сучасності науки не можна повністю витіснити міфологію, потім вона не може конфліктувати такі метафізичні питання, як суть життя, мета історії та загадка смерті. Міфологія приходить на допомогу, претендуючи на вирішення цих питань. На відміну від науки, міф не ставить своє призначення пізнання світу, основний його акцент відбувається в підтримці гармонії та контролю над особистим, суспільним, природним і космічним порядком. [5, с. 46]

Основні теоретичні підходи до вивчення міфології включають наступні:

1. Структурний підхід: Цей підхід акцентує увагу на аналізі структури міфів і спробах виявити загальні структурні елементи, що лежать в основі різних міфів. Французький антрополог Клод Леві-Стросс є представником цього підходу. Він вважав, що міфи мають певну логічну

структуру і що вони можуть бути представлені як системи зв'язків між протилежними парами.

2. Психоаналітичний підхід: Психоаналітичні теорії, розроблені Зигмундом Фрейдом і Карлом Юнгом, також використовують для розуміння міфології. За цим підходом міфи вважаються виразом колективного психічного досвіду і внутрішніх конфліктів суспільства.
3. Етнографічний підхід: Етнографи та антропологи вивчають міфи як частину культури і традицій конкретних етнічних груп. Вони досліджують, як міфи впливають на поведінку життя, обряди та ці групи.
4. Історичний підхід: Історики міфології досліджують розвиток міфології від прадавніх часів до сучасності. Вони аналізують, як міфологія змінювалася під впливом історичних подій і суспільних трансформацій.
5. Семіотичний підхід: Цей підхід розглядає міфи як системи знаків і символів, що мають певні значення та спільно прийняті інтерпретації. Семіотика розглядає міфи як мову, яка передає ідеї та повідомлення.
6. Компаративістський підхід : Цей підхід спрямований на порівняння міфів та легенд з різних культур та епох для виявлення спільних мотивів та структури. Один із найвідоміших представників цього підходу – Макс Мюллер, який розглядав міфи як віддзеркалення загальних архетипів людської свідомості.
7. Релігійний підхід : Деякі дослідники вивчають міфологію з релігійного погляду, розглядаючи міфи як духовні або релігійні тексти. Вони аналізують релігійні символи та обряди, які пов'язані з міфами.
8. Феміністський підхід : Феміністські дослідники акцентують увагу на гендерних аспектах міфології та розглядають, як міфи відображають жіночі ролі та стосунки між чоловіками і жінками в суспільстві.

Неоміфологія - це концепт, який вказує на нові або змінені форми міфології, що відображається в сучасному суспільстві. Це може включати в себе нові оповіді, символи, вірування та ідеї, які формуються в контексті сучасних культурних, соціальних або технологічних реалій. У сучасному світі неоміфологія може виявлятися в різних сферах, таких як масова культура, медіа, наука, технології та інші аспекти сучасного життя. Термін також може використовуватися до сучасних міфів, які представляють собою зв'язок з культурою чи технологічними змінами. Наприклад, ідеї про майбутнє, штучний інтелект, космічні подорожі чи інші аспекти, які відображають сучасні цінності та тенденції. Неоміфологія може бути важливою для розуміння того, як суспільство формує своє світосприйняття та ідентичність в умовах постійних змін і розвитку. Вона показує те, як сучасні люди створюють нові оповіді, щоб пояснити світ навколо себе і виразити своє власне переконання та цінність. Неоміфологія - це концепція, що витікає з власної деміфологізації і розглядає себе як основу свого існування. [40, с. 229]

1.2. Історія розвитку міфології в сучасному світі.

Історія розвитку міфології в сучасному світі є цікавою та складною темою, оскільки міфологія як така стала очевидною меншою частиною культури в сучасному суспільстві залишилася з тим, як це було в стародавні часи. Однак міфічні елементи не зникли повністю і продовжують існувати, інтегруючись у різні аспекти нашого життя. Ось кілька ключових аспектів розвитку міфології в сучасному світі:

1. Література та мистецтво: Міфологічні мотиви і персонажі залишаються важливою частиною сучасної літератури і мистецтва. Прикладами можуть бути романи, фільми, музика та інші твори, які вибирають міфологічні теми для створення відчуття сенсу та глибини.
2. Поп-культура: Міфологічні персонажі, такі як супергерої, вампіри, дракони та інші, стали популярними героями у фільмах, коміксах і відеограх. Ці персонажі можуть бути засновані на стародавніх міфах або створені з нуля, але вони дають сучасній публіці можливість зануритися в міфологічний світ.
3. Релігія та духовність: деякі міфологічні концепції та образи все ще матимуть велике значення для сучасних релігійних і духовних практик. Наприклад, героїчні міфи можуть використовуватися для передачі духовних повчань і цінностей.
4. Символіка та психологія: Розуміння міфології проти психологічного аналізу та розвитку особистості. Поняття архетипів, які були вперше введені Карлом Густавом Юнгом, вказують на те, як міфи та міфологічні образи відображають універсальні аспекти людського досвіду.
5. Інтернет та соціальні мережі: Сучасна міфологія також розвивається в Інтернеті та соціальних мережах. Меми, інтернет-фольклор та інші віртуальні явища створюють нові історії та образи, які становлять частину сучасної культури.

6. Глобалізація та культурний обмін: Завдяки глобалізації міфологічні елементи різних культур змішуються та взаємодіють. Це може призвести до створення нових міфологічних синтезів та інтерпретацій.

Загалом, міфологія продовжує жити в сучасному світі через свою здатність адаптуватися до змін у культурі та суспільстві. Вона може набувати нові форми та значення, але залишається важливою складовою культурного спадку людства.

Найглибшим коренем, психофізіологічною основою міфології були архетипи. Аналіз зафіксованих в текстах давньоукраїнської міфологічної думки способів раціоналізації цих архетипів об'єктивує найархаїчніші спроби духовно-практичного самоствердження людини в світі - від нейтралізації дії пригнічених інстинктів чи примирення із власним "Я" до формування відчуття власної самості, відповідальності за свої дії, до вироблення здатності переживати відчуття контрасту з представниками інших світів, втіленнями світових стихійних сил, що створює підґрунтя виникнення метафізичних вимірів знання. Тексти української дохристиянської міфології (особливо обрядових пісень) дають можливість прослідкувати перехід світоосмислюючого знання від архетипної до міфологічної основи – перехід, який завершує набуття міфологією якості елементу соціально-культурної детермінації пізнання, духовності. Ці тексти уможливають дослідження перших рефлексій над виникаючими на базі архетипів продуктами метафізичних прагнень людини. [35, с. 4]

Основні аспекти розвитку міфології включають наступні пункти:

1. Зародження міфології : Міфи мають корені в давніх культурах і виникають як спроба пояснити загадкові явища навколишнього світу, такі як природа, виникнення життя, смерть тощо. Зародження міфології - це складний процес, який відбувається протягом тисяч років у різних культурах світу. Міфологія виникла як спроба людей пояснити природні явища, створити релігійні та моральні норми, а також відобразити

історію та ідеологію своїх спільнот. Вона розвивалася через усну передачу історій, легенд і міфів, а згодом була зафіксована в писемних текстах та візуальних образах. Міфологія є важливою складовою культурної спадщини різних народів і вплинула на їх вірування, мистецтво та філософію.

2. Збереження міфології : Міфи передаються від покоління до покоління через усну традицію або записуються в писемній формі. Це сприяє збереженню та передачі культурної спадщини. Збереження міфології є важливим завданням для збереження культурної спадщини і розуміння історії та ідентичності різних народів. Це може відбуватися через письмові тексти, усну передачу історії, мистецтва, археологічних знахідок та досліджень, які сталися та аналізувати міфологічні явлення та символи. Збереження міфології зберегти унікальність і креативність культури та розуміти їх цінність та переконання.
3. Трансформація міфології : У процесі розвитку суспільства та зміни вірувань міфологія може знати зміни. Боги можуть підтримувати нові характеристики, а старі міфи можуть перероблятися під нові уявлення. Трансформація міфології є процесом зміни та еволюції міфологічних історій, символів і впевненість у відповіді на змінювані умови і культурні впливи. Ця трансформація може статися через контакт з іншими культурами, зміну соціокультурних умов, літературну або художню реінтерпретацію, релігійні та філософські зміни. такі трансформації відображають динаміку живої культури та її здатність адаптуватися до змін.
4. Релігійні та філософські аспекти : Міфологія традиційно пов'язана з релігією та філософією. У багатьох культурах міфи служать основою для релігійних обрядів та вірувань. Релігійні та філософські аспекти відіграють важливу роль у формуванні світогляду і культурних цінностей суспільства. Релігія дає відповіді на основні питання життя і

смерті, а також встановлює моральні норми та етичні стандарти для своїх прихильників. Філософія, з іншого боку, вивчає абстрактні питання і проблеми, такі як сенс створення, природа пізнання, мораль, права та справедливість. Обидва напрями впливають на культурний розвиток суспільства та можуть конфліктувати або співвідноситися з іншими аспектами культури та науки, визначаючи цінність і переконання індивідів та груп.

Релігійні переконання можуть служити основою для формування моральних норм і структури суспільства, а також впливати на ритуали, обряди та традиції. Філософія, з іншого боку, може стимулювати аналітичне та критичне мислення, сприяючи розвитку нових ідей та концепцій у науці та суспільстві. Обидва напрями взаємодіють із загальним культурним контекстом і впливають на сприйняття світу і поняття справедливості та істини.

5. Вплив на мистецтво і літературу : Міфологія часто надихала художників, письменників і митців на створення творів мистецтва та літературних шедеврів. Наприклад, грецька міфологія вплинула на багатьох митців та письменників, таких як Гомер і Віргілій. Міфологія має значний вплив на мистецтво і літературу, не надає їм глибини, символіки та багатошаровості. Міфи та легенди стали джерелом натхнення для творців на протязі віків. Вони дають можливість виразити складні ідеї, образи та концепції через алегорії та символи. Міфологія також відображає структуру сюжетів і персонажів, створюючи відтінки та глибину в літературних і художніх творах. Усе це допомагає створенню відмінних імпресій та зміцнює зв'язок між минулим і сучасністю через спільні міфологічні мотиви.
6. Занепад та забуття : З деякими міфами можна втрачати свою актуальність та забуватися. Це може статися через соціокультурні зміни або за інші особливості. Занепад міфології проявляється у зростанні

забутті і внутрішньої важливості міфів та легенд, які колись були важливою частиною культури та світогляду суспільства. Міфи втрачають своє значення через зростання релігійної та наукової секуляризації, а також швидкий технологічний прогрес, який змінює спосіб життя та спричиняє віддалення від традиційних вірувань та переказів. Занепад міфології також може бути спричинений глобалізацією та культурним обміном, що призводить до асиміляції та змішування різних міфологічних традицій. Цей процес може призвести до втрати унікальності та ідентичності культури та сприяти забуттю міфологічних переказів, які колись визначали їхню спільноту.

7. Відродження міфології : Іноді міфологія може пережити відродження із знову зростаючим інтересом у старих міфах та легендах. Це може бути пов'язано з появою нових літературних або кінематографічних адаптацій. Відродження міфології - це явище, що стало популярним у сучасному світі. Сучасні люди все більше виявляють інтерес до стародавніх міфів і легенд, які відображають культурну спадщину та вірування різних народів. Цей інтерес приводить до вивчення міфології та її впливу на сучасну культуру, мистецтво, літературу і кіно. Відродження міфології також виявляється у створенні нових міфів та сучасних інтерпретаціях старих історій, що розширюють і розводять міфологічну традицію. Цей процес сприяє збереженню культурної спадщини та розумінню важливості міфології у сучасному світі.
8. Сучасна міфологія : У сучасному світі також представлені форми нової міфології, такі як сучасні міфи, супутні герої, комікси, фентезі та ін. д. Це відображає нові культурні реалії та технологічні досягнення. Сучасна міфологія - це комплекс вірувань, легенд і символів, що сформувалися в сучасному світі і відображають сучасні цінності, технологічний прогрес та соціокультурні зміни. Вона виникла в умовах інтернет-культури, масових медіа, інформаційних технологій та глобалізації. Серед

ключових персонажів сучасної міфології можна виділити ікони соціальної мережі, які набули культового статусу, такі як мему, власники блогів і стрімери. Супергерої з популярних коміксів та фільмів також займають важливе місце в цій міфології. Сучасна міфологія також включає в себе технологічні архетипи, такі як «герой-програміст», «кіберпанк» та «інтернет-воїн». Ці архетипи відображають наше ставлення до технологій, кіберпростору і впливу штучного інтелекту на сучасне суспільство. Крім того, сучасна міфологія включає в себе легенди про стартапи, успішних підприємців та інноваційні компанії, які стали символами економічного успіху та нового підходу до бізнесу.

У двадцятому столітті наука відкрила новий етап у розумінні міфології, завдяки внеску видатних дослідників, таких як Дж. Фрейзер, Б. Малиновський, З. Фройд, К. Юнг, Л. Леві-Брюль, К. Леві-Строс, Е. Кассіер, Р. Барт. Саме тоді почалося зв'язування міфу з основами людської свідомості, існування та культурного розвитку, що ще більше утіснило зв'язок міфології з ідеологією та соціальною психологією. Міф був визнаний одним із ключів до глибшого розуміння людського існування, у якому сконцентрований багатовіковий, архетипний та несвідомий досвід людства. Унікальність міфу полягає у тому, що за його допомогою робиться спроба розкрити та зрозуміти аспекти, які переважно є недосяжними та визначити їх однозначно: природа людини, механізми її поведінки, створення світу, природи, Всесвіту, а також питання смерті, народження, сенсу буття та існування після смерті. [28, с. 37-38]

1.3. Взаємодія міфології з культурою та суспільством.

У ХХ столітті великий інтерес до міфології проявляється через ідеологічну та політичну практику, що широко використовувала міфи та міфологічні символи, включаючи релігійні. Без релігійної міфології, ідеологічна міфологія стала поширеною, і це застосовується не тільки тоталітарних режимів, де вона була найбільш помітною, але і до інших типів влади, де вона функціонує, хоча і в прихованій або зміненій формі, наприклад, у сфері реклами. Парадокс в тому, що в сучасному світі суспільство відзначається «сакралізацією» та безмежним захопленням ним самим, створюючи свої власні міфи, як і колись, хоча вони набувають інші культурні форми. Міф не є лише соціокультурним явищем, що значною мірою залежить від культурного контексту епохи, але також є психологічним феноменом, після застосування для соціальної самоідентифікації як окремих осіб, так і суспільства в цілому. [24, с.369]

Міф, у свою чергу, є місцем джерела масової енергії, що може об'єднати великі групи людей для різних дій, буди це виконання релігійного обряду, голосування на виборах президента або здійснення важливої покупки під впливом реклами чи привабливості бренду. Значення та світосприйняття, яке міститься в міфі, є типовим для даної культури і потребується без необхідності доказів. Для давніх культур важливими були дві основні ролі міфу: соціальна інтеграція та нормативне регулювання. В рамках соціально-інтегративної ролі міф служив для об'єднання індивідів у суспільство. [24, с.369]

Глибока суть міфу як «антропологічного явища» виникає в тому, що він представляє собою першоджерело усвідомлення світу і має безпосередній вплив на соціалізацію людини на різних етапах її розвитку. Саме через соціально-інтегративну функцію міфу здійснюється організація єдності колективу шляхом ідентифікації індивідів із соціальною спільнотою, державою, природою та історичними подіями. Ця ідентифікація спонукає людей усвідомлювати себе частиною одного живого захворювання. Міф у

цьому контексті виступає як основний засіб соціального спілкування між людьми, що сприяє організації та регулюванню спільних дій для досягнення мети свого спілкування. [24, с.369]

Функція нормативного регулювання в міфології. Міфи виступають перш за все заміщенням суспільних та правових структур, які ще не існували, і закріплюють порядок та звички, що переходять з покоління в покоління. Міфи мають різного роду важливу роль у первинній соціалізації людини, задовольняючи суттєві потреби в освоєнні світу за допомогою емоційно-ціннісних проявів. Міф виступав як регулятор життя первісних спільнот. Дослідження в галузі культурної антропології та структурної семіотики, особливо після Другої світової війни, відзначили регулюючу роль міфу як одного з основних механізмів для організації соціального, економічного та культурного життя колективу. Міф задовольняє потребу в загальному знанні про світ, розвиток організації та регулювання життя людини в суспільстві (спочатку це було повністю, а з часом разом з іншими формами ідеології, науки та мистецтва). [24, с. 370]

Мнемонічна функція міфу була ключовою в історії. Міф служив не лише як засіб збереження пам'яті, але і як засіб спілкування, що допомагає передавати духовні цінності як горизонтально від одного племені чи групи до іншого, так і вертикально від одного покоління до наступного. Його роль полягала в збереженні культурних норм і стереотипів, які залишилися актуальними в конкретних культурних умовах. У цьому контексті міф розглядається як впорядкована система образів і уявлень, яка відображала навколишнє середовище. Мнемонічна функція міфу виникла на переході від емоційного сприйняття дійсності до більш чуттєвого і практичного освоєння, сприяючи розвитку уяви та асоціативного, несвідомого спілкування людини з навколишнім світом у контексті колективної традиції, думок і цінностей. У сучасному суспільстві ця роль міфу в менталітеті важлива для збереження культурних стереотипів. [24, с. 371]

Моделююча функція міфології використовувала виявлення про вихідні зразки або приклади, які послужили основою для формування людської поведінки, усвідомлення та життя. Міфологічні образи представляли якість або дії, які були виготовлені і несамовиразними в інших формах. Наприклад, Геракл і Тесеї символізували виконання обов'язку, а боги в міфології відтворювали ідеї. Ця функція визначала створення символічно-знакової системи реальності та моделювання всіх міфологічних подій і реальних явищ через їх емуляцію та відтворення як стандартних зразків поведінки. Тут людям не потрібно було придумувати, вона просто слідувала поведінці авторитетів у певній групі. [24, с. 371]

Аксіологічна функція міфології виражається в тому, що міфи і міфологічна свідомість починають ціннісне ставлення людини до світу. Вони вказують на загальновизнані цінності та мету історичного розвитку, що дозволяє індивідуумам орієнтуватися в різних ситуаціях і досягати своїх дій відповідно. Міфи закріплюють безумовне цінування кожної особи, а її роль в історії сприймається як видатна та унікальна. Таким чином, міфи пропонують правила соціальної поведінки, встановлюють систему цінностей, полегшують переживання стресів, спричинених критичними ситуаціями природи, суспільства та самого індивідуума. [24, с. 372]

Щодо наступної функції міфу, пов'язаної з аксіологією, можна сказати, що вона включає в себе процес інтеріоризації, що відбувається у формуванні внутрішніх структур людської психіки шляхом усвідомлення зовнішньої соціальної діяльності. Ця функція відповідає перетворенню соціальних смислів (міфологів) на індивідуальні (міфеми). Коли певний спроба намагається стати частиною вічної природи, ця функція забезпечує процес засвоєння та внутрішньої реалізації міфів. Засвоєні соціальні міфологеми стають внутрішніми орієнтирами у свідомості людини, через яку вона фільтрує нову інформацію. Бачачи свою сутність як частина суспільства і

природи, людина розглядає всі соціально та матеріально обумовлені події як вираз неодмінної долі. [24, с. 372]

Телеологічна функція, або цільова функція, міф змінює мету та зміст історії, створення людей, історичні завдання нації та народу, а також створює конкретну картину минулого та пророкує майбутнє. Міф утворює цілесну телеологічну структуру. За допомогою яскравих та легко сприйманих образів міф пропонує комплекс цілей і завдань, надає сенс життя та діяльності соціальної спільноти і чітко визначає шлях для подальшого розвитку. Ця функція, в основному, сприяє розвитку месіанізму в міфологічній свідомості. [24, с. 373]

Пізнавальна та етіологічна (пояснення причин) функції міфу полягають у спробі роз'яснити причини та методи виникнення окремих аспектів Всесвіту, а також природи людини (зокрема, у космогонічних, есхатологічних, антропологічних, астральних, сонячних та лунних, календарних міфах). "Міф - це не просто пізнання, а скоріше освоєння світу, відчуття процесу створення світу... через сприйняття світу, особистість та суб'єктивний погляд на нього". Цей спосіб освоєння включає в себе більше, ніж лише інтелектуальний рівень (пізнання), а також духовно-практичний (міфі та мистецтво) та практичний (технологія) підходи до сприйняття реальності. Євристична сила міфу укладається в його здатності систематизувати факти та передбачати нові факти самої природи. Зрозуміло, що пізнавальна функція з часом призвела до обмеження сфери міфів та розширення сфери критичного та інтелектуального підходу. [24, с. 373].

Праксеологічна функція міфу є соціально-перетворюючою і проявляється на трьох рівнях: прогностичному (якщо люди намагаються спрогнозувати результат подій, враховуючи можливість випадковості), магічному (якщо в умовах обмежених ресурсів люди шукають альтернативні методи, часто надприродні, для досягнення своїх мета) і творчому (який включає в себе ритуалізацію духовних форм у поведінці, використання

обрядів, забобонів і самонавіювання). У цьому контексті варто відзначити появу нових типів міфів, таких як побутові (пов'язані з рекламою), ідеологічні (про "бідного" та "багатого"), політичні (з обіцянками перед виборами та політичними гаслами) тощо. Таким чином, праксеологічна функція міфу спрямована на підтримку та відновлення етичної та соціальної рівноваги в суспільстві за допомогою ритуалів, звичаїв, обрядів, магії та гадання. [24, с. 374]

Ідеологічна, або ідеолого-прагматична функція міфу - це аспект, який став видимим і надзвичайно значущим у ХХ столітті, особливо в тоталітарних суспільствах. Ця функція необхідна для стабілізації та попередження змін у міфологічній картині світу, створюючи наявний стан речей виглядом вічного і незмінного. Вона також використовується для легітимізації політичних і соціальних систем, інститутів та владних структур. Сьогодні ми можемо спостерігати, як стародавні міфи відтворюються в сучасній політиці та міфології, в нових соціальних і національних контекстах. Це свідчить про те, що архаїчні моделі впливу нашої історії та культури перетворюють роль у формування сучасних політичних міфів.[24, с. 374]

Комунікативна функція міфу помилкує роль у створенні сугестивного характеру колективного спілкування. Важливою характеристикою міфологічної свідомості є комунікативність, і сам міф впливає на стиль спілкування, формуючи міфологічну мову, яка створює маніпулятивні схеми для управління свідомістю суспільства. Р. Барт виокремлює різні особливості міфологічного дискурсу, такі як переважання логічного викладу, використання паралінгвістичних засобів спілкування, міфо-історичні фігури, асоціативні зв'язки, високий рівень духовної насиченості та харизматичний спосіб вірування світогляду. У цьому контексті С. Неклюдов правильно наголошує, що "вірне використання міфодискурсу дозволяє збагатити освітній процес одним із чудових риторичних засобів і символів". [24, с. 374]

Ще одну суттєву функцію міфу можна виділити за допомогою визначення С. Неклюдова — медитативну функцію. Справді, міфологічна свідомість є найбільшою відповідною основою для створення специфічних (магічних, лікувальних, спонтанних) практик, які спонукають до "змінених станів свідомості". Ці специфічні практики характеризуються "чистою формою міфосвідомості", яка не розрізняється між образами явлення та реальністю, а замість цього об'єднує їх та існує тільки в такому зміненому стані свідомості. Така форма свідомості є необхідною для виправдання та створення "інтуїтивного знання" життя, яке визнає А. Бергсон, та для збереження певної таємниці життя в міфічних уявленнях. [24, с. 374]

Естетична функція міфу відбувається в його ролі в створенні особливого сприйняття реальності, яке забезпечує первинну естетизацію людської природи. Мистецтво використовує міфи, щоб донести змістовні образи, відкриваючи нові аспекти відносин між людьми. Міфологія стає способом естетичного відношення до дійсності, а її символічні тенденції особливо впливають на молоде покоління, допомагаючи їм знайти емоційно-естетичне самовираження. Взаємодія між літературою та мистецтвом відбувається як раніше, коли міфи перетворюються в літературу, так і опосередковано через образотворче мистецтво, ритуали, святкування, релігійні містерії, і, в останні два століття, через наукові концепції міфології, філософські та естетичні дослідження, а також фольклористику. [24, с. 375]

Мобілізаційна функція міфу виникає у створенні живих і яскравих образів на основі загальних колективних відчуттів народу, що надихає людей неймовірною впевненістю та ентузіазмом у колективній діяльності. Ця функція вимагає абсолютної віри та готовності до самопожертви. Міф, який виникає на основі емоційної зв'язку з колективним досвідом, сприймається як єдиний спосіб заповнення змісту життя, і в такому акті віри людина віддає будь-які особливості та інтелектуальні розмірки. Руйнування міфів може призвести до кризи для людського розвитку. Цю мобілізаційну функцію

найбільше виділяє у молоді та людей емоційно нестабільна психологія, і саме ці категорії частіше приєднуються до різних сект, груп, рухів, які будуються на основі міфо-емоційних принципів об'єднання. [24, с. 375]

У своїй класичній праці «Знак, символ, міф» А.Ф. Лосєв виділяє вісім розрядів символів: наукові, філософські, художні, міфологічні, релігійні, ідеологічні, технічні, спонукальні. Символ, до яких відноситься і міф, є довільним знаком, котрий викликає однакову соціальну реакцію. Існують символи, які сприймаються однаково майже всіма, у всякому разі в межах однієї культури. Таким символом, мабуть, не може бути ні науковий, ні навіть художній чи релігійний, оскільки вони потребують певної культурної ерекції та певною мірою залежать від особистих пізнавальних можливостей та уподобань. Загалом, усі майбутні відкриття пов'язані з їхнім передбаченням, будь-то праобрази, здогади чи фантастика. Чим більше в ідеї культурних аналогів чи праобразів, тим геніальніша ідея, тим очевидніше її існування як реальності. Найважливіші з них проходять шлях від міфотворчості до наукових фактів (М. Кримський). [4]

Національна міфологія -- складова частина несвідомого, цілісна система світорозуміння і світотворення, вираження ідеального буття нації, абстрактна ідея нації, єдність архетипів, національного духу. Саме на її основі відбувається націокультурна творчість. Це націосинтезуючий фактор культури у часі та просторі історії (Н. Хамітов). [4]

Певну частку міфу носить і національна ідентичність. У міфі відсутня дистанція між тим, що відбувається зараз, і тим, що було колись (Е. Касіррера). Говорячи про міфологічність української національної свідомості, можна навіть ототожнити національний міф з тими архетипами, які його будують. Міфологізація також безпосередньо пов'язана з функціонуванням такого феномена, як національна мрія. Національна мрія - глибинне породження та уособлення народного духу, втілення уявлень та сподівань про важливі

цінності: сенс буття, самого себе як носія мови, культури, історичної пам'яті, традицій свого народу. [4]

Можна вважати, що всі будь-які досить складні ідеї (передусім історія) існують у масовій свідомості як соціальні міфи. Позитивізм міфологізації української історії полягає в тому, що вона виховує у людей впевненість, що Україна має власну багатовікову історію, насичену подіями. Однак не варто забувати, що міф -- не наука, йому бракує об'єктивності, міфологізатори мають можливість поширювати дилетантські й фантастичні тлумачення минулого, політизувати історію. Політико-ідеологічні побудови, які можна вважати одним із видів міфів, створюються для певної мети і деякий час можуть визначати сутнісні параметри суспільної свідомості. [4]

Формування етносвідомості виявляється, передусім, у неусвідомленому процесі інтериоризації міфологічних, архаїчних за своєю природою артефактів культури, складної системи символів як знакових композицій, систем, набуття людиною сукупності етнічних ознак у вигляді мови, догматів віри й вірувань з відповідними стандартами поведінки. Вочевидь у формуванні етносоціального уявлення сцієнтизм поступається буденній свідомості, проте психологічні особливості цього процесу залишаються недослідженими. [25, с.8]

У розвитку кожної національної культури значна роль належить активній взаємодії з іншими культурами. Але все ж таки стан кожної етнокультури визначається, передусім, внутрішніми процесами, а вже потім — зовнішнім впливом. Кожна національна культура обов'язково має в собі співвідношення національних та загальнолюдських цінностей, оскільки жодна культура не може розвиватися ізольовано. [43, с.4]

Українська ментальність, на думку В. Дем'яненка, охоплює основні системотворчі ознаки українського народу: інтровертність, індивідуалізм, емоційність і кордоцентричність. Формування цих рис пояснюється багатьма причинами, серед яких і своєрідність праці на родючих українських землях з

покоління в покоління чисельно малими групами (звідси – індивідуалізм), перебування українського народу з давніх часів у ворожому оточенні кочового степу (гострі емоційні переживання, життєлюбність, поетичне сприйняття природи, пріоритет «серця» над «головою» – кордоцентризм з домінуванням екзистенційних мотивів. Однак на роль особливої складової української ментальності небезпідставно претендує антеїзм, що тяжіє не до ідеального світу абстрактних теорій, а філософського пошуку правди та смислу життя, оскільки несе в собі риси, що поєднують прагнення задовольнити духовні й матеріальні потреби людини. Безперечним є те, що найпершим джерелом формування емоційночуттєвої сутності українців є земля: архетипи матері-землі глибоко вкорінені у свідомість українського населення. [2, с.83]

У наш час телевізійна комунікація розглядається як одна з основних форм осмислення навколишнього світу та інтерпретації постмодерної реальності. Хоча її роль важлива для самосвідомості особистості, це не єдине її значення. Те, що створюється телебачення, виглядає для глядачів більш правдивим, ніж реальний життєвий досвід, який вони вже майже не відрізняються від того, що відбувається на екрані. Це призводить до виникнення міфів, що служать основою для нового сприйняття світу. Основним об'єктом дослідження є складні взаємовідносини між постмодернізмом, телебаченням і сучасною міфологією. В інформаційному просторі величезною кількістю та значною швидкістю виробляються соціальні, політичні, художні, релігійні та інші міфи. [14, с.259]

Ці так звані технологічні міфи вирізняються тим, що вони не базуються на архетипах, але "вписуються" в який уже існує "вічний" міф. З іншого боку, вчені, які досліджують постмодернізм, активно аналізують проблеми руйнації системи окремих культур, змішування між «елітарним» і «масовим», а також дефіцитування понять, таких як «геніальність», «творчість», «вічні цінності» тощо. д. Постмодернізм спрямовує сучасну культуру за принципом "попури", колажності, різноманітності та "змішування всього і всіх". Ці принципи

активно використовуються в практиці сучасного телебачення, які підтверджують постмодерністською технологією. Новини, поп-музика, економічна аналітика, комедія, ток-шоу, рекламні блоки, футбольний матч – це об'єднане цілеспрямованість на розважальність, тобто на неординарність, гостроту та сенсаційність.

Таким чином, телебачення орієнтує не лише на особливе сприйняття світу – втрати цілісності та фрагментарне – де зникають межі між дійсністю, минулим і майбутнім. Така мозаїчна картина телеефіру стає фундаментальною картиною світу для людської свідомості. Вже з середини минулого століття спостерігалось використання ідей фрагментарності на різних культурних рівнях, зокрема в екранних медіа, таких як телебачення, а тепер і в Інтернеті. Деякі дослідники вважають цей єдиний процес з ключовими «мислимыми стратегіями» сучасності. Тільки на телебаченні можна виникнути такий чисто телевізійний і в той же час постмодерністський продукт, як музичний кліп, що сформував «кліпове мислення» нового покоління глядачів та відчув традиційне мислення, яке стає зникає разом зі своїми представниками. [14, с.260-261]

Сучасні філософи та соціологи, такі як Е.В. Геллер, вказують на те, що сьогодні "залізну клітку раціональності" замінила "гумова". Відсутність адаптаційних механізмів призвела до явища розщепленої свідомості. З цією точкою зору нову свідомість можна порівняти з міфологічною свідомістю, коли логічна складова ще не повністю відокремилася від емоційної. У цьому контексті можна спостерігати нерозчленованість понять «суб'єкт» і «об'єкт», «предмет» і «знак». Міфологічне мислення проявляється у нашій знаково-символічній формі. Електронний екран отримує особливе значення під час інформаційних війн, особливо в період міждержавних конфліктів. У такі моменти основними характеристиками телебачення залишаються широке охоплення аудиторії та зростання мобілізаційної риторики. Відомі маніпулятивні методи для формування гібної суспільної свідомості

включають створення форми ворога, містифікацію військових подій та героїзмів подій з метою об'єднання нації навколо керівництва держави. [14, с. 261]

Міфологічний світогляд незмінно присутній у культурі, на якому б етапі розвитку вона не знаходилась. Міфологізм стає інструментом конструювання оповіді. Це свідчить про функціональне призначення міфу і вплетення його в канву твору на зовнішньому, оповідальному рівні. Особливий тип свідомості, який визначається міфом, існує як на рівні суспільства в цілому, так і на рівні окремого індивіда, функціонуючи з більшою або меншою ефективністю. Міфологічний світогляд так чи інакше присутній у всіх явищах культури, однак виділити його непросто, оскільки міф як специфічна форма оповіді протягом історії культури зазнав значної трансформації, яка відбувалася на підставі виділення та складної взаємодії міфологічного світогляду і неміфологічного. [32, с.92]

Сьогоднішній соціум метафорично можна назвати ареною міфологічних баталій, де стикаються, змінюються, взаємознищуються, регенеруються, гіпертрофуються тощо міфи. З одного боку, через невмирущі архетипи, експліковані міфологемами, до нас "озивається" з тисячолітніх нашарувань архаїчний міф. З іншого боку – сучасність творить свою міфологію, подекуди таку, що вступає у протиріччя з прецедентною міфосистемою. На перетині сакральних та симуляційних міфологічних процесів і живе сучасний соціум. До того ж, вмикається ще й третя сила: індивід, що реагує на соціальну міфологію своєю міфотворчістю. Актуальні проблеми соціуму, який сьогодні з епохи раціоналізму стрімко переходить у міфологічну еру, хвилюють учених гуманітарних, соціальних та навіть технічних наук. Велика кількість дисертаційних досліджень останніх десятиліть свідчить про неабияку зацікавленість філософів, психологів, філологів, соціологів суспільною міфологією. Соціальна міфологія розглядається як "елемент соціальних технологій", "символічно виражена сукупність онтологічних уявлень, ідеалів

та переконань, що є для суспільства актуальними", "предмет соціальнофілософського аналізу", "предмет ідеологічної практики"тощо. [3, с.67]

1.4. Міфологія як частина культурного коду

У сучасній гуманітаристиці поняття «код», перш за все, асоціюється із семіотикою, однак є досить поширеним і в інших наукових парадигмах. Так, у психології, когнітивній лінгвістиці «код» розглядається в тісному взаємозв'язку з проблемою співвідношення мислення й мови. [10, с.2]

В культурології поняття коду безпосередньо пов'язане з культурою, оскільки національна культурна інформація, закладена в національній мові, часто не є на поверхні, вона «закодована» в семантичній структурі слова чи тексту, у його внутрішній формі, у семантиці, синтаксисі, композиції тощо. Коди можуть включати в себе одиниці, які самі не є знаками культури, але, унаслідок залучення до ментального простору коду, стають такими. На окрему увагу заслуговує концепція кодів та еталонів культури, розроблена відомою славісткою В.В. Красних. У своїй роботі «Коди та еталони культури (запрошення до розмови)» дослідниця визначає код культури як «сітку», яку культура накидає на навколишній світ, членує, категоризує, структурує та оцінює його. Коди культур співвідносяться із найдавнішими архетипічними уявленнями людини, власне, коди культури ці уявлення і «кодують». [27, с.3]

Виокремлення міфологічного етнокоду культури в системі кодів культури характеризується складністю. Так, Г. Багаутдінова під міфологічним кодом культури розуміє збережені в образах ФО релігійні уявлення, уявлення про казкових героїв, проте не зараховує до них уявлення про демонічних істот. Можливі образи міфічних істот дослідниця вважає належними до біоморфного коду, як В. Красних і О. Селіванова. Т. Леонтьєва уявлення про міфічних істот (окрім героїв казок) відносить до міфологічного коду культури. Демонологічні сутності міфологічного характеру та їх атрибути М. Ковшова та Б. Гудков розглядають у структурі духовно- або релігійно-антропоморфного коду

культури. Л. Щербачук релігійно-артефактний і духовно- або релігійно-антропоморфний коди (у трактуванні названих вище вчених) об'єднує в християнський код, отже, образи демонічних істот розглядає в контексті християнського коду культури. [41, с.174]

Ядро міфологічного етнокоду культури складають уявлення про слов'янських богів, демонологічних та напівдемонологічних істот. В українській фразеології закодовано властиве для язичництва розуміння бога як персоніфікованої надприродної чи абстрактної сили [41, с.174]

Міф функціонує в сучасному суспільстві, головним чином, у своїй відволіканні від реальності, спроби втекти від часу, "вбити час" через читання та розваги і тому подібне. Таке відволікання відзначається великою кількістю розваг та засобів розваг, які пропонує сучасна цивілізація. М. Еліаде також каже на те, що міфічна поведінка залишилася, навіть якщо вона прихована, в освітній системі, особливо серед молоді. Міф виникає з великою силою і в суспільному житті через політичний міф. Позитивну роль міфів у розумінні сучасної людини. Еліаде підкреслює, стверджуючи, що розшифровка значення міфів і символів, відмінних від західної раціональної традиції, може суттєво збагатити свідомість сучасної людини. Герменевтика стає єдиною розумною реакцією Заходу на вимоги сучасної історії та конфронтації з «іншими» культурними цінностями, що нарешті краще розуміє себе в цьому контексті. [42, с. 50]

М. Лотман вказує на те, що думка завжди стосується "мене", організовуючи світ сприймача, у той час як новина або анекдот розповідають про "іншого" і дають нові деталі до знань про світ. За цим поглядом міф виконує структурну роль у тексті, а випадки в міфі ущільнювалися до одного головного героя та однієї основної перешкоди. такі структури наближаються до міфологічних схем. Міф створює фундамент традиції, представляючи вічність і уникаючи критики розуму. Аналогічно до того, як "поезію можна

критикувати тільки поезію" (Ф. Шлегель), міф може бути зруйнований лише іншим міфом. [42, с. 50]

Міф використовується для створення протиставлення між традицією та безладом, поезією та наукою, символом та утвердженням, звичайним і оригінальним, порядком і хаосом тощо. Також у масовому суспільстві міф використовується як засіб дезорганізації. К. Хюбнер у своїй роботі "Істина міфу" вказує на те, що особливі ознаки, що складаються в міфі, допомагають поєднати зовнішні події з людською свідомістю. Немає ніякої позаміфічної реальності, а дійсність через інтерпретацію за допомогою знаків. Р. Барт стверджує, що міф є вторинним у віднесенні до реальності і лише доповнює та спотворює первісний зміст, назвавши його "викраденим мовою". Фантастичність і алогічність, дуальна структура світу не є випадковою. Як сказав А. ф. Лосєв, "міф має дуже строгу і визначену структуру, і це логічне відображення дійсності." Міф - це узагальнене відображення реальності. Міфологічний спосіб пізнання, характерний для маси, надає "точне відображення світу з погляду точки пізнання." Реальність міфу переноситься до подій доісторичного часу, але залишаються завдяки унікальним властивостям, які вважають розглядати міф у контексті впливу на формування і зміну культурних форм. Однією з таких властивостей є ціннісне самовизначення в культурі певної соціальної спільноти, виражене в символічній формі. [42, с. 50-51]

Міфи служили для регулювання цінностей, норм поведінки та порядку в суспільстві. Розвиток розуміння ролі міфу в культурі в наступному логічному порядку:

1. Початково розглядалася як вигадка, яка виникла на шляху непізнання природи та страху. Однак вплив справжнього знання приводив до розсіювання міфів.
2. Пізніше в ґносеологічному підході міф визнавався як продукт періоду нерозчленованого знання, коли не було відокремлення об'єкта і

суб'єкта, предмета і знака, речі і слова. Цей період, коли образне явлення про світ переважало над раціональним мисленням.

3. Семантично - лінгвістичний підхід розглядає міф як результат "хвороби" мови, яка спостерігається з метафор та образів у поезії. У цьому контексті людина спочатку усвідомлює умовний характер порівняння, але з часом може забути про цю умовність, надаючи буквальне значення мовним виразам.
4. Еволюціоністський погляд на міф визнає його як форму суспільної свідомості на різних етапах створення людства. Міф вважається продуктом раннього, дитячого стану людини і суспільства, де світ ототожнюється з казкою і епосом.
5. З точки зору структурно-функціонального підходу, міф розглядається як система образів, яка має чітку структуру та може передавати знання про світ не гірше, ніж абстрактна логіка. Міфи пояснюють соціальну реальність та розповсюджують це пояснення на природу.
6. У символічному підході міф визнається як один із символічних способів виразу, поряд з наукою, мистецтвом, релігією та мовою, особливо коли раціональне пояснення неможливе. Він розглядається як життєво відчувається та творимої речової реальності.
7. З ритуального погляду міф може розглядатися як послідовність слів та дій, що використовуються для пояснення та відтворення ритуалу (згідно з Дж. Фрезером).
8. У психоаналітичному контексті міф може бути розгляданий як вираз індивідуального (за теорією Фрейда) або колективного (за поглядами К. Юнга) несвідомого.
9. Постструктуралістична трактування стверджує, що те, що ми називаємо міфологією, виникло через запис, критику та обробку усної творчості на ранніх стадіях писемності. Воно піддавалося змінам, інтерпретації

філософами, філологами, істориками, етнографами та фольклористами. Первинний залишок був недосяжним через різноманітність усного та письмового способів передачі інформації, і ми були обмежені вторинним продуктом.

10. У космологічному та синергетичному підході розглядаються трансформації хаосу в логічно структурований порядок, міф відводиться важливе місце в розумінні картини світу. Він додатково осмислить процеси появи тваринного і рослинного світу, ролі та місця людини в цьому перетворенні, а також передбачити майбутні зміни.

Як відомо, міфологія є однією із найбільш ранніх форм суспільної свідомості і виступає значною мірою основою релігії, літератури, мистецтва, науки і навіть політики й ідеології. Науковий аналіз зв'язку міфології й релігії показує, що в міфології міцно присутній релігійний зміст, а основні міфологеми органічно вписуються в релігійну світоглядну систему, впливають на спосіб життя і поведінку як віруючих, так і невіруючих людей, охоплюючи, таким чином, практично все сучасне суспільство. Вивчення таких найважливіших елементів традиційної вітчизняної культури як фольклор, народні свята, билини, героїчний епос, календарні звичаї і т.п. неможливо без методологічного аналізу міфології і релігії, розкриття сутності і специфіки слов'янської міфології. [9, с.16]

Поза межами наукових досліджень міф як культурний феномен почав активно проявлятися у столітті XX ст. Під впливом сучасних суспільних умов відбувається суттєва трансформація структури міфу, що призводить до виникнення унікального явища – соціальної міфології. Це свій рідний реєстр соціальних ілюзій, який спеціально поширився в суспільстві з метою досягнення конкретних соціально-політичних цілей. Міф стає виразником неосвідомлених прагнень та бажань великої маси людей і використовує як засіб соціальної орієнтації натовпу. У структурі міфу відбувається більша виразна кристалізація соціального досвіду та очікування людей, ніж через

засоби аналітичного мислення. Феномен міфу виразніше формулювати уявлення про почуття та настрої людей, їх напрямки прагнення та енергію стремління, ніж може зробити ідеологічну доктрину. У XX столітті виник інтерес суспільства до як давніх, так і футуристичних міфологій, і це стосується не лише літератури і кіно, але й політики. Наукові досягнення в галузі академічного релігієзнавства та аналітичної психології, за словами В. Полосіна, дозволили розширити межі наукового вивчення міфу та міфотворчості як процес, що призвело до створення окремої галузі знань – міфології. В останнє десятиліття бурхливого розвитку виникло іміджмейкерство, яке включає штучне конструювання образотворчих політик і є виразом відродження міфотворчості на сучасному рівні. В результаті відчувається зростаюча потреба в упередженому процесі міфотворчості, яка щось давно вважалася користю релігійною справою, із реаліями суспільної свідомості загалом. [31, с. 31].

Сучасна техногенна цивілізація відчужує людину від духовного та ідеального компоненту її дії. Людина в умовах сучасної цивілізації не має можливості повноцінно занурюватися в таємничий світ духу, після чого він бракує можливостей для повноцінної міфотворчості та осмислення світу через призму міфів, які були витіснені раціоналістичними принципами та цінностями. У зв'язку з цим М. Роспен, автор книги "Ідеал, утопія і утопічна рефлексія", вказує на те, що суспільство не вистачає ідеалів і цінностей, які виглядають природно в стихійній реалістичній свідомості. Ці ідеали сприяють ідейній регуляції життя суспільства та формулюють життєві орієнтації для людей. Важливо зауважити, що феномен соціального буття часто виправляється процесами, які не залежать від соціального знання. [31, с. 32]

К. Рюс у своїй роботі наголошує: «Реальна дієздатність здійснюється лише за певних умов і тільки до певної міри: якщо вона здається шкідливою і неприємною, терплячість людини уривається. Її не уникали, потім завжди можна відійти від неї і піти гуляти в інше місце». Люди забезпечені ілюзією, щоб

подолати у собі "принцип жорстокості", відсунути відчуття лиха і болю, які внутрішньо присутні в реальному світі. Якщо немає потійбічного світу, який лежить в основі неодмінно трагічного буття, тоді залишається лише повне прийняття реального та істинного, що може приносити радість, навіть усвідомлюючи незначущість і обмеженість індивідуального людського життя. Руйнація ілюзій чи ідеологій не обов'язково породжує скептичні висновки, але іноді ускладнює плідний погляд на попередні погляди, в якому також місце принципу гармонізації відносин людини з новою реальністю.[31, с. 34]

Роль міфу в гармонізації сучасного суспільства полягає в тому, щоб створити універсальну теоретичну форму світогляду, яка проникає в іншу сферу духовно-практичного освоєння реальності. Ця універсальність виявляється в міфах масової свідомості, «гносеологічних міфах» у науковому знанні, ідеологічних міфах, а також у «магічній реалії» літератури та мистецтва. Міф є соціально необхідним і володіє потужним продуктивним потенціалом. Світовий процес, представлений через міфологічне відображення, відбувається відповідно до сакральної програми, що в класичній міфології виражається як воля богів, а в соціальній міфології – як універсальність та завершеність системи. Ось чому ХХ століття можна вважати епохою глобальної міфологізації суспільного життя, коли масова свідомість підпорядковується політичним інтересам, а природа міфотворчості нерозривно пов'язана з соціальною історією та суспільною психологією. Як зауважував К. Гельвецій, людина не може існувати без забобонів, тому її легко можна підкорити. Потреба в соціальних міфах є характерною лише для нашого часу. Вони призначені освячувати складні процеси упорядкування соціуму, емоційно фарбуючи соціальний пейзаж. Однак застосування силового використання емоційного випромінювання міфу з владних структур призводить до неприродної екзальтації в суспільстві. [31, с. 35]

Пропагуючи ідеї добра, справедливості, рівності та свободи для гармонізації суспільства, людина впроваджує практичні соціальні зміни в ці

поняття. Міфи, що виступають як засіб суспільної гармонізації, не тільки включають у себе життєві орієнтації на вищі цінності, але також включають цілий набір аксіоматичних тверджень, що стосуються сфери суспільних ідеалів, які є визначальними для соціальної діяльності. Таким чином, суспільство розглядається як вираз людської природи, сприйнятої через призму міфологічної свідомості. Соціальна міфологія включає два ключових компоненти для гармонізації суспільства: соціальну міфотворчість та адаптацію вже існуючих ідеологічних міфологем у масовій свідомості. Таким чином, П.С.Гуревич розглядав міф як особливу форму свідомості, а ідеологію - як специфічний феномен духовного життя, з її суспільними функціями та властивою їй ціннісною природою. Соціальна міфотворчість конструює моделі, за якими кожен народ прагне розуміти та оцінювати світ і своє місце в ньому, відчувачи первісне сприйняття цільності та гармонії із навколишнім. Основою соціальної міфології є мрія та фантазія, така як американська мрія - віра в швидкий успіх та особисте збагачення за рахунок наявних здібностей і працьовитості, чи комуністична мрія - віра у світле майбутнє.

Ключовою є можливість соціальної міфотворчості служити орієнтиром для індивіда, визначаючи його поведінку відповідно до конкретних уподобань, прагнень і очікувань. Зміст соціальних міфів, хоч і не претендує на абсолютну істинність, все ж може сприяти інтеграції людської спільноти, і саме в цьому заключається їхня цінність. В сучасній філософській думці за межами країни інтерпретація міфологічної свідомості не розглядається як тимчасова форма ідейних концепцій, але, навпаки, розглядається як сталий стан ідей та мотивів, що виникають у людській поведінці. Ілюзії забезпечують необхідну суспільну функцію, утверджуючи та стабілізуючи суспільні відносини, потім сприяють вираженню окремих його стимулів та почуттів. [31, с. 37-38]

Міф, як універсальна форма теоретичного світогляду, проявляється в різних сферах освоєння реальності. Це охоплює міфи масової свідомості, "гносеологічні міфи" у науковому знанні, ідеологічні міфи та "магічний

реалізм" у літературі та мистецтві. Таким чином, міф стає накопиченим і зброєним потужним компонентом життєдіяльності суспільства. Таким чином, взаємодія літературної творчості з міфом, яка відбувалася через систему народних свят і обрядів, тепер звертається до філософських та культурологічних концепцій. Міф, розгляданий українськими вченими як уособлення ціннісного виміру та суспільного ідеалу, представляє собою напрямок уперед на шляху до бажаного майбутнього у всій його повноті. Цей міф виконує роль виразу зацікавленості у влаштуванні життя, освоєння майбутнього та збагаченні людських взаємовідносин. У системі міфотворчості бажане виступає як тип можливого, в якому реалізується потенціал людини, відбувається її самовизначення та самовироблення. Таким чином, міф концентрує та наближає бажання до людини, є однією з проєктивних детермінант, що готові передбачати соціокультурне майбутнє. [31, с. 42]

Міфологічні сюжети представляють собою власний «згусток» космічної сили, енергію та імпульс, неначе тонкі, невидимі струни, які з'єднують відоме та невідоме. Міфотворчість підвищується «над» поверхнею речей, фактично залишаючись документом про людські цінності, що сприймаються як ідеали. Міфотворчість нагадує людину, що вона може вплинути на перебіг історичних подій і може допомогти розкрити глибинні резерви людського потенціалу. Цей процес сприяє здобуттю глибоких знань про сховані людські можливості та вчиться пристосуватися до ситуацій, які перебувають за межами відомого. Міфотворчість, у своєму розгляді, є філософією, яка розглядається в динаміці кольорів, у глибині сприйняття світу та в орієнтації думок, відкриваючи для людини різноманітні аспекти навколишнього світу та її місце в ньому. Процес взаємодії людини та природи, зокрема, відбувається світоглядного забарвлення й залежить від наявних у явленні про реальну дієвість. За всю історію людства цей процес базувався на розумінні природних умов як необхідного фактору для розвитку матеріальної і духовної культури. [31, с. 52]

Створення нових суспільних ідеалів у сучасності неможливе без використання культурного досвіду, який закріплений у міфологічних уявленнях народу, міфопоетичної творчості, а також у видатних творах літератури та мистецтва. Створення обмеження людської діяльності та встановлення гармонійних відносин між людьми та природою залишаються актуальними і сьогодні, зокрема в контексті пошуку нових світоглядних парадигм, реалізації коеволюційної взаємодії людини та природи, і намагання знайти відповіді на важливі змістові питання. Міфи представляють собою спроби боротьби з природою явищ у світі та, мовляв, зближуватися з ними шляхом емоційних та логічних асоціацій. [31, с. 53]

Міф служить тим елементом, що об'єднує всі людські спільноти через їхнє загальне природне коріння та спільну стихію походження, єдність раціонального та ірраціонального. Усі світові міфології пов'язані з універсальними цінностями, такими як античний космізм, трансцендентальна ідея потойбічного світу, світовий дух, універсальна історія та доля людства, культ природи, владування або безлад (анархізм), концепція панування над природою та ін. д. Елементи міфології мають універсальну здатність консолідуватися у звичайній формі масової свідомості без додаткового зусиль. [31, с.62]

Сучасний міф є кількістю і забезпеченим значущим творчим потенціалом, що є складовою частиною духовної культури. Як продукт тривалої соціокультурної еволюції, він функціонує на трьох ключових рівнях. По-перше, сучасний міф реалізується через живий досвід та формальні структури, які відображають первинну організацію світу в людській свідомості. По-друге, феномен міфу концентрує накопичений досвід на рівні культурних артефактів, дозволяючи сучасній людині не лише переживати міфологічну культуру, але й виробляти раціоналізований підхід до неї. На цьому рівні обґрунтована рефлексія ідеологічних міфів. По-третє, сучасний міф можна розглядати як своєрідна метафора. Міф про вічність людства

набуває все більшого значення у свідомості людей наприкінці XX століття. [31, с.63]

На індивідуальному рівні міф виступає як психологічний імператив, що вдихає соціальну дію, а на масовому рівні – як інтегруюча сила, що векторізує змінний стан натовпу. Сучасна соціальна міфологія наповнена ідеями, планами та гіпотезами, зокрема щодо нескінченного, але виявлено небезпечного прогресу та нескінченності суспільного розвитку. Розрив і посиленість між розчленованістю та цілісністю створюють дезорієнтацію для людини у світі, загрожуючи її здатності реалізувати власне соціокультурне відтворення. Ця проблема набирає на остроту зі складністю суспільної реальності та з поглибленням відповідей між інтегрованими та диференційованими сприйняттями світу. Невизначеність кінцевого результату пізнавальних пошуків людини постійно породжує нові міфи. [31, с. 66]

Актуалізація змісту міфологічної свідомості робить його справді вічним, дозволяючи звернутися до глибинних архетипів традиції. Політичні реалії XX століття сприяють розгалуженій диференціації міфів. Крім того, традиційно романтичні міфи стають все більш соціально-політично забарвленими у зв'язку з пошуками національної ідеї, концепції нової державності та визначенням історичного призначення тощо. У сучасності підтримується все більше поширення соціальних міфів, які пов'язані з потребами психологічної розради, соціальної інтеграції, політичної стабільності та взаємодовіри між людьми. Міфологічна свідомість людини впливає на формування проявів про добро і зло, сенс людської природи і смерті. Жити у позамежному просторі і часі становить для людини такий самий виклик, як і усвідомлення власної смерті. Таким чином, було необхідно досягти гармонії, урівноважити час, зробити його стійким і симетричним, щоб людське створення набуло змісту відтінків. [31, с. 68-69]

Висновки до розділу 1:

Міфологія як наука відкриває перед нами багатий світ стародавніх та сучасних міфів, які відображають та формують уявлення людей про світ, його природу та сутність. Вивчення міфології не тільки розкриває унікальні аспекти різних культур, але й допомагає розуміти глибинні шари колективного психічного досвіду. Однак, з розвитком сучасного світу, з'явилося поняття неоміфології, яке вносить нові підходи та контексти до розуміння та інтерпретації міфів.

Неоміфологія є важливим напрямком сучасних досліджень, оскільки вона ставить під сумнів традиційні підходи до міфології та розглядає її як активний елемент сучасного суспільства. Замість визначення міфів як застарілих легенд або суспільних уявлень, неоміфологія розглядає їх як постійно еволюційні та адаптивні структури, що відображають зміни в культурі, технології та соціальних умовах.

Значення неоміфології полягає в тому, що вона відкриває нові перспективи для дослідження та розуміння міфологічних витоків у сучасному світі. Вона дозволяє розглядати міфологію як живий та динамічний елемент, який взаємодіє з сучасністю і трансформується під впливом сучасних культурних, соціальних та технологічних тенденцій.

Вплив неоміфології виявляється у тому, що вона стимулює дискусії про сутність міфології у сучасному світі та її роль у формуванні ідентичності. Вона сприяє розширенню нашого уявлення про те, як міфи функціонують у сучасному суспільстві та як вони впливають на наші переконання, цінності та сприйняття дійсності. Міфологія як наука не стоїть на місці, а разом із неоміфологією виявляється важливим інструментом для розуміння та інтерпретації культурних явищ у сучасному світі. Новий підхід до вивчення міфології дозволяє нам бачити, як вона взаємодіє зі змінами в суспільстві та приносить новий рівень розуміння та визначення значення міфів для людства.

Розділ 2. Сучасні міфологічні образи.

2.1. Особливості української міфології

Міфологію українців справедливо вважають однією з найбагатших у слов'янському світі. Незважаючи на серйозний спротив «язичницьким забобонам» із боку церкви, давні уявлення та повір'я не тільки не відійшли в минуле, але й нерідко, увібравши нові християнські елементи, лише органічно збагатилися. Сьогодні, наприклад, важко уявити розповіді про «нечисту силу», де б не згадувалося про освячене зілля, паску, воду тощо як обереги від неї. Ба більше – відьми й самі ходять до церкви, щоб набути сили для своїх далеко не Божих діянь.

Безперечно, християнство зруйнувало давню систему вищої міфології, орієнтовану на рівень богів та їхніх культів. Сьогодні про неї залишилися тільки нечисленні скупі згадки, окремі з яких до того ж викликають сумніви. Достеменно не знаємо навіть про автентичність, значення й культи божеств Володимирового пантеону: Перуна, Хорса, Дажбога, Стрибога, Семаргла й Мокоші. Лише здогадуємося, чому під час укладення угод князя дружина клялася Перуном, тоді як решта війська – Велесом, чому Велес як, очевидно, поважне божество не був представлений у пантеоні Володимира тощо.

Водночас нижча міфологія, або ж демонологія, продовжує відігравати суттєву роль у світоглядних уявленнях українців. Є всі підстави стверджувати, що цей міфологічний рівень, опертий головню на віру в потойбічне існування душі й так званий «культ предків», був значущішим від уявлень про вищі божества і в дохристиянські часи. [8, с. 1].

Українська міфологія, яка включає різноманітні перекази про живу й неживу природу, а також про людину, виникла на основі стародавньої міфології, що має загальнослов'янське походження. У цій міфології реальні знання вдало поєднуються з фантастично-релігійними елементами та

повід'ями, що показують прагнення людини пояснити та впорядкувати навколишній світ та розкрити єдність людини і природи. Українська міфологія, хоча в деяких аспектах подібна до міфології інших народів світу, володіє своїм національним колоритом і художньо-образною унікальністю. Ця міфологія охоплює різноманітні аспекти, такі як сутність та походження природних явищ, процеси антропогенезу та виникнення людини, історію богів у теологічному контексті, створення Всесвіту в космогонічних міфах, а також неухильну долю світу в есхатологічних переказах. В українській міфологічній традиційно багато уваги приділялася природним стихіям та явищам навколишнього світу, а також різноманітним життєвим випробуванням, з якими стикається людина. Зауважимо, що всі ці сюжети максимально наближені до щоденного побуту селян. Поступово, втрачаючи своє первісне значення, міфологічні персонажі перетворювались у художньо-поетичні образи усної народної творчості, серед яких русалка, домовик, водяник, чорт та інші. [37, с.5]

Характерною особливістю української міфології є поєднання християнських релігійних уявлень із язичницькими віруваннями, а також взаємопереплетення елементів анімізму, фетишизму та тотемізму. Анімізм — це віра в те, що кожен об'єкт чи явище має душу чи дух. Це особливо характерне для традиційних уявлень та вірувань українців, виявляється в їхніх календарних та родинних обрядах. Однак найбільші анімістичні вірування починають українську демонологію, де фантастичні, зооморфні чи антропоморфні істоти, обдаровані людськими властивостями, можуть впливати на живу та неживу природу. Крім того, природні явища, такі як грім, блискавка та вихор, одухотворювалися. З плином часу ці образи втрачали свої демонологічні риси та ставали художньо-фантастичними персонажами фольклору. [37, с.6]

Фетишизм відзначається вірою в надприродні властивості предметів і речей. У традиційній українській релігійно-міфологічній практиці

різноманітні амулети й талісмани вважалися фетишами, об'єктами релігійного поклоніння. також, народна уява вірила в чудодійну силу певних видів каміння, яке, за легендами, здатне вилікувати від хвороби. таке вірування перейшли і в сучасне християнство, виявляючись, наприклад, у культі хреста та ікони.

Тотемізм, у свою чергу, представляє собою систему релігійних явлень і вірувань у наявності надприродних зв'язків між конкретною родовою групою людей і певним видом рослин чи тварин. Елементи тотемізму збереглися в обрядовості та звичаях українців, зокрема в обрядах водіння кози, куста, тополі тощо. [37, с. 8]

Культові практики. Серед реліктів стародавніх слов'янських вірувань, що виникли на фоні традицій міфологічного мислення, варто відзначити різноманітні елементи Культів. Один із окремих аспектів цієї спадки був пов'язаний з Культom вогню. За українською народною традицією, вірування в надзвичайне, небесне походження вогню, яке, за легендою, Бог передав людям за допомогою громових стріл, призвело до особливого культу ваги домашнього вогнища. Звідси походить святість домашнього вогнища. Різноманітні обряди та магічно-ритуальні дії спрямовані на збереження та вшанування Культy вогню. Наприклад, при розпаленні печі господиня поставила в неї горню з водою та закидала трошки дров, виконуючи своє рідне жертвоприношення домашньому вогнищу. Велике значення приділялося ритуально-очисній функції вогню, в тому числі обкурювання димом, символічне спалювання та переведення через вогонь з оплаченим платежем від хвороби та відвертання злих духів. З тією ж самою платою вогонь використовувався в купальських, весільних та інших обрядах. [37, с. 8]

Воді приписувалися святі властивості, і її слід було турбуватися, щоб уникнути її осквернення. У замовленні від шкірних захворювань зазначалося: «Вода Уляно, що очищає луги та береги, тобі благословенство – очисти та виздорови слугу божого...». Особливо цінувалася так звана "непочата вода",

яку взяли з трьох чи півкриниць до сходу сонця. Неперевершеним елементом лікувальної та господарської магії українців була освячена йорданська вода, якою поливали обійстя та худобу, щоб відлякати нечисту силу. Велика сила приписувалася також водію, над яким чаклував врахований заклиральник за допомогою магічних слів. Культ води виражався і в звичаї кидати монети в криницю чи річку, вважаючи це викупом за душу утопленика та інші обряди. [37, с.9]

Спроби уникнути невдач та забезпечити гармонію в житті виявилися у різноманітних віруваннях та забобонах, що мають значення у світосприйнятті українців. Наприклад, існувало вірування, що перші дев'ять днів березня є нещасливими. Понеділок розглядали як важкий день, у який краще уникати позичаль та пускати сторонніх жінок до хати, однак вважалося, що це може призвести до нещастя протягом тижня. На середу та п'ятницю накладалося табу на прокляття, після чого вважалося, що прокляття збудеться. Також вірили в погані роки, особливо в нещасливі дні (з ранку до обіду), і зареєстрували від важливих дій в цей період. Народ висловлював думку, що успіх чи невдача в господарстві може бути пов'язана з роботою трудового молодика: «Якщо в новий місяць не вдається працювати, то весь місяць буде невдалим». Велику вагу приділяли дотриманню різних оберегів та заборонам, пов'язаних із християнськими святами. Наприклад, на Благовіщення було заборонено торкатися через віру в його невдачливий врожай; в день Іллі не рекомендувалося вийти в поле, після чого вважалося, що Ілля може знищити урожай. Весь цей комплекс обрядів відзначався під час Свят-вечора, Великодня, Нового року та Зелених свят. Наприклад, під час Свят-вечора намагалися утриматися від праці після заходу сонця, після чого вірили, що це може призвести до втрати благословення добрих духів у домі. [37, с.10]

Ворожіння - це різні методи передбачення долі та прогнозування майбутнього. Деякі форми ворожінь, особливо пов'язані з економічною діяльністю людини, накопичений раціональний досвід, заснований на

спостереженнях за явищами природи, поведінкою тварин і т.д. д. Однак один ворожінь базується на суперстиційних проявах, де люди намагаються вглядітися в майбутнє, переважно спираючись на віру у взаємодії з потойбічними силами або звернення до духів померлих предків. Здавна люди прогнозували майбутнє, використовуючи різноманітні методи, такі як спостереження за зорями та іншими небесними тілами, вивчення внутрішніх тварин, тлумачення сновидінь, слухання "віщих птахів", аналіз ліній долоні, вивчення зерен, квітів, використання води, вогню, снігу та інших природних елементів. Для цієї мети вони використовували різні предмети, такі як обручки, дзеркала, гребінці, взуття, пояси, свічки та ін. д. Були також "професійні" ворожини, такі як ворожки, ворожбити, знахарі, відьми та мальфари на Україні. У селянському житті переважали самодіяльні ворожіння, які часто передували числам подій у господарській справі або в особистому житті. Ворожіння використовувалися як індивідуально, так і колективно, і можливості були ворожіння як від жінок, так і від чоловіків. Також існували особливі обмеження щодо часу та місця проведення ворожінь.

Українська міфологія відзначається численними особливостями. Її міфи вражають природою та тісним пов'язанням із сільським господарством та пастушим способом життя наших предків. У цих міфах персонажі в основному відображають образи батька-господаря, матері-господині, їхніх синів та дочок, а також їхню худобу та поля. Міфологічні сюжети яскраво описують родинний побут часів князівської епохи. Іван Нечуй-Левицький зауважив: «В народній фантазії ми не знаходимо захоплення негарними, неестетичними велетенськими міфічними образами, які характерні для німецької і великоруської міфології, з їх величезними, страшними, головатими та ротатими богатирями із жажливими антинатуральними інстинктами». У найдавніших колядках і щедрівках відзначається восхвалення господаря не конкретної людської родини, навіть не княжої чи гетьманської, а скоріше віддзеркалення славлення родини небесних світил і природних явищ, таких як сонце, місяць, зорі, дрібний дощ, вітер та інші.к правило, відбувалися ввечері

або вночі, далеко від чужого погляду. Вивчення української міфології ускладнюється, насамперед, тим, що всі писемні згадки про давнє вірування переважно мають критичний характер і засуджують язичницьких богів, які літописці вважали залишками неприйнятних для християн малокультурних звичаїв. Історіографія того часу лише вказувала на ці язичні вірування, не намагаючись їх пояснити чи зрозуміти. [37, с.10-11].

Розвиток української міфології був раптово припинений. Християнські місіонери активно знищували безліч язичницьких творів, створених волхвами для релігійних та побутових потреб. Ці твори були втрачені, що розривало зв'язок з традиційними віруваннями та обрядами. У той період людина жила в гармонії з природою, і тому боги та міфічні істоти були для неї чимось природним і знайомим. Але прихід християнства призвів до знищення цієї гармонії. Християнські проповідники вбачали у язичницьких віруваннях перешкоду для прийняття християнства, і тому вони знищили багато своїх виражень. Візантійські міфи на початку християнської доби ви реагуєте чужими та незрозумілими для стародавніх українців, і тому намагалися зберегти своє вірування, заховуючись у глибоких лісах та місцях, недоступних для місіонерів нової віри.

На жаль, у нас збереглося абсолютно писемних творів, що стосуються народних вірувань у позитивному аспекті. Ми можемо тільки уявити, якою б у нас була українська міфологія, якби ми мали такі писемні пам'ятки, як греки, залишивши наше вірування за старість не уступають грецьким. До нас дійшли в основному лише фрагменти давніх міфів, які часто відзначали вплив пізніших християнських вручань, що ускладнює їх визначення та систематизацію в українській міфології. Таким чином, великим предметом інтересу для дослідників залишаються усні традиції, народні звичаї та пісні, де вражається світогляд українського народу в епоху перед християнством. Намагання впорядкувати матеріали з української міфології та систематизувати їх почалися лише у другій половині XIX століття. З'являється наукові праці з

міфології, розвідки з окремих аспектів, публікації фольклорного матеріалу, який ще мав відбиток народної пам'яті. Протест до сьогодення часу відсутній систематичний огляд української міфології. Безумовно, матеріалістичний світогляд ХХ століття, особливо в контексті наукових установ, призвів до повного знищення не лише залишків народних вірувань, а й значуще обмежуючи наукові дослідження в галузі міфології, яку трактували як примітивне та пережиткове явище культури. Характерною особливістю української міфології є пантеїзм, що походить від грецьких слів "pan" (все) і "theos" (Бог), що шукає філософсько-релігійне вчення, в якому Бог ототожнюється з природою.

В деяких культурах розрізняються духи на добрі та злі. Протест в українській міфології має певну байдужість до такого яскравого розподілу, оскільки характер добра чи зла, яке несуть духи, збільшує їхню роль у конкретній ситуації. Саме тому наші предки принесли жертви різним духам, які можуть нести і які можуть нести зло, з наказом закріпити їх, відвернути їх гнів, уникнути неприємностей та небажаних явищ. [37, с.12]

Згадаючи, що українська міфологія пройнята релігійністю та віруваннями в язичницьких богів, варто відзначити деякі з них:

- Род (Рожай, Рід) – творець Всесвіту, бог долі та життя, володар Вирію, батько Білобога та Чорнобога, який покровительствує дереву життя. Рід спільнота із Землею-Матір'ю формує подружжя. У легендах Рід асоціюється з Соколом, а з часом стає ідентифікованим зі Сварогом.
- Сварог – бог вогню та пан Світу, що має синів-Сварожичів, які приймаються вогонь людям. Сварог також відомий іншими іменами, такими як Все бог, Дідо-Всеvido, Світовид, Всевид.
- Дажбог – бог Світла, Сонця та білого дня.
- Перун визнається богом грому і блискавки. Мокоша, у свою чергу, є богинею милосердя, представницею жіночої праці та високої

майстерності, а також покровителькою родини. Велес служить покровителем мистецтва, краси, щастя, тварин та волхвів. Рарог вище як злий дух, пов'язаний із вогнем. Лада (Жива) представляє собою богиню світової гармонії, краси, любові і матір божеств Лелі та Полеля. Леля (Полеля) володіє красою, коханням та символізує весну. Час від часу в легендах її згадують разом із її братом.

- Стрибог (Посвист) займає місце царя-батька вітрів. Спас виступає покровителем врожаю. Коляда є богом, що започатковує Коло Свароже, а також є богинею-матір'ю молодого Божича-Сонця. Троян пізнається владикою неба, землі, підземного царства та владарює як теперішнім, таким і майбутнім. Як брат Дажбога, він опікується світлоносною трійцею: Ярилом, Семиарилом та Колядою. Переплут підтверджено божеством рослинності, а Рожаниці – богинями дітонародження та жіночої долі.
- Хорс – божественний владар життєдайного сонячного світла, яке віддзеркалюється в Місяці. Дана (Діванна) виступає як дарувальниця небесної води і богиня вод. Ярило (Купала) – бог, що охоплює молодість, шлюб, красу, війну та любов. Колодій служить покровителем шлюбу, богом примирення та взаєморозуміння. Симаргл (Семиарило) визнається богом Сонця та літнього сонцестояння. Ладо (Жив) – чоловік Лади і бог всесвітнього ладу. Марена – богиня, яка опікується вмиранням. Мокрина – донька богині осені. Світозір – бог, який з'явився на світ завдяки Зорі. [37, с.13]

На жаль, українська міфологія не збереглася до наших днів у своєму первозданному вигляді, після прийняття християнства на Русі багато творів та міфів було знищено. Таким чином, точне застосування української міфології стає важким завданням. Проте можна відзначити, що її основна риса сталася в надзвичайній природності, пов'язаній з хліборобським або пастушим способом життя наших предків. Однією з характерних особливостей

української міфології є страшних міфічних образів. Головними персонажами міфів часто були батько-господар, мати-господиня, їхні діти та худоба. Уявлення про світ наших предків були тісно пов'язані із землею. Українська міфологія відрізнялася політеїзмом, тобто віруванням у багатьох богів. Богом-творцем всесвіту в українців був Род, якого вважали Богом над Богами. Він населяв небесний олімп, керував життям на землі, дарував дощі для посівів та визначав долі людей. Космогонні міфи українців описували, як Род разом із іншими богами створив світ та землю. Духовна культура українців сформувалася під впливом двох основних чинників: головних видів занять населення, зокрема землеробства, та їх релігійних переконань.

Більшість українців відзначалася приналежністю до православ'я. У Західній і Правобережній Україні частина населення практикувала греко-католицьку віру, яка виникла внаслідок Брестської (Берестейської) церковної унії у 1596 році. На побутовому рівні релігійні уявлення народу включали поєднання християнських концепцій з елементами язичницьких вірувань. У свідомості української селянини віра в єдине Бога перепліталася з різноманітними віруваннями про чортів, упирів, домовиків, русалок та інші «нечисті сили». Євангельські заповіді зливалися з віруваннями у магію, чаклунство, ворожбу тощо. Образи християнських свят зливалися з язичницькими, наприклад, Ілля Пророк із громовержцем Перуном, а святі Георгій і Власій ідентифіковані із заступниками худоби Велесом і т.д. Церковні молитви входили в народний побут, наближаючись до магічних заклинань, а деякі предмети церковного культу використовувалися як магічні артефакти. Фольклор став названим іменами Христа, Богородиці та святих. [37, с.14-15]

Світогляд українського народу формувався на основі духовної ментальності та енергії рідної землі, на якій він завжди проживав і розвивався, набуваючи свій унікальний та історичний досвід. Любов до матері-землі відзначена в стародавніх українських міфах. Українські землі не вимагали

великих колективів з масивною апаратурою погляду та початковицтва, таких, як у східних деспотій. Навпаки, невелика сім'я в Україні могла самостійно забезпечити себе всім необхідним для власного створення без зовнішнього тиску. Це дозволило особистій свободі стати невід'ємним та природним станом для українців.

З прийняттям християнства передхристиянська система переконань наших предків не зникла повністю. Зрозуміло, що з посиленням процесу християнізації вплив старих проявів зменшувався. Таким чином, у давньому народному світогляді відбувається взаємодія двох систем – церковної і народно-двовірської. Перший обґрунтувався на християнських принципах, тоді як другий поширення модифікувався та еволюціонував у напрямку першого. Двовірство пов'язане із поширенням апокрифічної літератури, що прибувала з Візантії, Болгарії та Сербії на українських землях. Церковно-релігійні розповіді принесли також паломники з інших країн. Нерідко наші предки вважали Святе Письмо, яке розповсюджувалося серед них, за щось подібне до різноманітних апокрифічних творів, історичних оповідань та моральних тлумачень. Апокрифічні твори виступали своїм рідним мостом від поганства до християнства, сприяючи злиттю християнського світогляду з передхристиянськими уявленнями та віруваннями.

Для вивчення релігійного світогляду українського народу до християнізації маємо три основні категорії джерел. По-перше, це найстаріші звіти чужоземних письменників-сучасників, які описують релігійні вірування українських племен. Сюди можна включити також наші згадки у договорах Русі з греками в X століття, які збереглися в літописах, після чого ці угоди очевидно укладалися греками, які були обізнані з релігійними поглядами Русі. По-друге, це згадки в наших письмових джерелах з християнських часів, де від часу згадуються старі релігійні обряди або повідомляється імена стародавніх богів. Такі згадки можна знайти в київських літописах, у проповідях, які критикували людей за збереження старих передхристиянських

обрядів, і в поетичних українських епічних творах, зокрема в «Слові о полку Ігоревім». Третім джерелом є сучасні або недавні народні обряди, які в деяких місцях і досі дотримуються з великою важливістю, а в інших були записані лише недавно, у минулому столітті. Кожна з цих категорій має свої позитивні та негативні аспекти і сама по собі не може повноцінно відобразити релігійні погляди українського народу загалом, особливо його північного населення, яке, переживши колонізаційні турбулентності, склало основу для сучасного українського народу. Злагоджуючи дані з усіх трьох категорій, можна спробувати створити хоча б ближче уявлення про релігійні погляди українського населення. [37, с.16-18]

Українська міфологія, як у дохристиянські епохи, так і після них, була сповнена найрізноманітнішими легендами, оповіданнями та міфами. Згідно з розповідями наших предків, надприродні істоти були в усіх куточках рідної землі: від житла до водойм, від лісу до багню – всі присутні були добрі чи злі перевитебри. Щодо того, що є реальністю, а що лише придумкою, ми, ймовірно, так і не дізнаємося. Проте легенди про окремі міфічні істоти, хоч і трохи змінені, все ж передалися до наших днів. Таким чином, у нас є можливість розгадати, кого саме наші предки боялися або в кого поклали свою надію.

1. Вій - мабуть, найпопулярніший персонаж в українській міфології, відточений легендами, висвітленими в літературі та відтвореними на екрані. Це не випадково, ваші розповіді про його справді викликають мурашки по шкірі. Вія зображували як потворну істоту з великими очима, густими бровами, довгими віями та важкими повіками. Особливість полягала в тому, що він не міг відкрити очі самостійно, для цього йому допомагали два міцних супутники. Проте, коли йому вдавалося підняти повіки, його погляд ставав смертельним для чого завгодно на його шляху: люди гинули, села и города знищились. Можливо, ця легенда виникла в результаті віри в руйнівну силу

"зурочення", дії "злого ока", яка, за віруванням, знехтує все, на що впливає. Ймовірно, саме слово "Вій" виникло від "вій", що надавало йому природно довгі вії. Вій відзначається більшою схожістю на жахливу рослину, ніж на тварину. Торс демона нагадує торс виключно худої людини, але все, що розташоване нижче торса, здається, складається з людських рук, переплеться між собою. Знаходження "кореня" Вія є завданням трудним, після чого він приховується глибоко в недрах живого лісу. Голова Вія схожа на голову кажана, а очі його, що світяться зеленим світлом, прикриті десятисантиметровими повіками. Демон не може підняти свої очі самотійно, і в цьому йому допомагають багато рук, які раніше оточують Вія. Приналежність цих рук самому демону не можна однозначно застосувати: Він взаємодіє з ними як із іншою істотою, але вони йому однозначно підпорядковані і ніколи не з'являються без свого «господаря». З іншого боку, Вій не може існувати без рук, після "коріння" заважає йому рухатися, і м'язи, ймовірно, давно втратили свою функцію. Однак при його першій появі демон мав інший вигляд: його ноги і руки обплетені чимось, що схоже на коріння, утворюючи щось на зразок екзоскелета, який допомагав Вію самотійно рухатися.

2. Лихо – це сутність, яка не має жалю до кого-небудь; воно може вразити як багатого, так і бідного, винного чи невинного. Лихо є втіленням злісної та непередбачуваної долі, яка може постраждати навіть найкращу, найдобрішу та найчеснішу особу, обходячись стороною останнього негідника. Це явище часто відбувається в житті так: страшна хвороба може раптово взяти дитину, тоді як злочинець і вбивця може не тільки уникнути покарання, а й продовжувати жити в благополуччі та здоров'ї. Люди, не розуміючи такої несправедливості, створили історію про злу істоту, відповідальну за несподівані трагедії. Термін походить від прикметника "лішний" і описує те, від кого краще утриматися. Лишню особу зображували як одного велетня або ж як страшну високу,

худорляву, криву, огідну стару ледащицю з одним оком на лобі; іноді вона була повністю сліпою і забезпечена чарами. Лишня істота була досить неповороткою, після чого руйнувала гори та валила дерево на своєму шляху. Вона проживала у великому будинку серед лісу, хашів або у покинутому вітряку, використовуючи купу кісток замість ліжка (оскільки вона була м'ясоїдною). Приказка "Не буди лишню, поки вона тиха" вказує на небезпеку такої сутності. Лишня приносила біду і неприємності, і її можна було обманути або передати іншій особі разом з подарунком. Коли вона була поруч з людиною, на неї почали нападати нещастя. Вона могла прикріпитися до слабкої людини на все життя, яка не впоралася з повсякденними труднощами. Лішня сідала на шию і ускладнювала всі аспекти життя. Проте вона могла бути переможена лише сильною та вольовою особою.

3. Магура – це дочка слов'янського бога грому, блискавки, війни та воїнів, Перуна. Вона представляється як небесна дива – витончена, з крилами і військовою маєтністю. Українська та слов'янська традиція інтерпретує Магуру як власний варіант скандинавської Валькірії. На полі бою Магура вболіває за тих, хто бореться із самовідданям і рішучістю, супроводжуючи їх криками і захопленнями. Ваша присутність надихає воїнів, наповнюючи їх серцем та радістю. Легенда розповідає, що воїн, який падає в бою, отримує поцілунок від Магури і вирушає у Вирій – райське царство.
4. Блуд. Легенда розповідає, що Блуд – це злий дух, якого Бог вигнав із неба за його злі дії. Він мандує світом і атакує кожного, хто його ненавмисно тепер пропускає до зони впливу. Блуд може використовувати інші форми: чоловіка, жінку, птаха, kota чи навіть вітер. Він вражає людину, веде її за собою до повного виснаження, обходячи коло, чи вводить у хату або болото. Щоб уникнути впливу Блуду, людям потрібно було пригадати свій день народження і хрестини,

пам'ятати, яким був минулий Святвечір, які були тоді на столі і хто стояв праворуч від неї. Також одним зі способів "рятування" було перевернути свою сорочку. Блуд зникає разом із першим співом півнів, позначаючи настання світанку.

5. Вовкулака – це популярне фантастичне створіння в українській міфології. Неправильно було б його застосувати як абсолютне зло, після роду вовкулак був його "перевертнем" – людиною, яка перетворилася у вовку. Легенда багато, що стосується того, як можна стати вовкулаком: тебе можна чалунку зчарувати з твоєю згодою або без неї. Після цієї людини мандрувала кілька років у вовчій формі. Це може бути і вродженою рисою, тоді людина жила своїм життям удень, а на повний місяць, вночі, перетворювалася на звіра. Існувала легенда, що якщо вагітна жінка побачить вовка, то у неї народиться дитина-вовкулак. Повернути звір людську форму можна було, розірвавши шнурок, що висів на його шиї, або ж навіть здерти з його шкіру. Ці легенди країни з давніх, дохристиянських часів, коли в людей була віра в перевертнів, чаклунів та в те, що сили зла і добра можуть прийняти обличчя тварин чи людей на землі.
6. Водяник – це істота, яка знаходиться в міфологіях різних народів і втілює нечисту силу. слідом до української легенди, походження Водяника пов'язують із самим чортом. Рибалки боялися цього духа і приносили йому дарунки у вигляді вареної риби, хліба та солі. Проте демонологічні атрибути Водяника набув у християнський період. У язичників він більше визначався як дух, що охороняє спокійні річки, так само як Лісовик захищає ліс, а Болотяник – болота. Задоволення їх можна розглядати як звичайну традицію принесення жертв божествам у вигляді вираженості вдячності. Водяник володарює всіма водамищами, вищий за всіх русалок і турбується про життя всіх мешканців водних просторів. є на його турботливість, слід утримуватися від того, його

розгнівати, щоб після за легендою саме він міг зруйнувати млин, підняти річку та затопити село або втопити людину, якщо йому сприятливо не служити.

7. Доля є втіленням вітчизняної міфології, яке у народних віруваннях асоціюється із щастям. Образ Долі описується як молода, приваблива дівчина або добра бабуса, якщо вона щаслива. У випадку нещасливої Долі вона може уособлювати жебрачку в рваному та брудному одязі. Згідно з виявленнями предків, у кожної людини є своя Доля, яка безповоротно вибрати, скільки та як жити. Положення зірок та планети у час народження людини шукати подальший сценарій її життя. Доля — це не містична істота чи потойбічна сила, а свого роду двійник кожної особи, яка вже визначив, чим її слід займатися і як жити. Отже, коли людина відмовляється від своєї призначеної справи, вона може потрапити в невдачі, після чого це не відповідає плану її Долі. Тим, кому дісталася щасливіша Доля, радять не пихатися нею, а приймати її з вдячністю, інакше існує ризик її втрати. З того самого принципу, хто отримав нещасливу Долю, рекомендують її змінити — змінити поняття, місце проживання та природи. Також вважалося, що люди, які заздують чужу успішну Долі, можуть заздрити чи відвести її, використовуючи чари чи навіть привертаючи до себе. Впевненість в тому, що Доля передбачає певне майбутнє, часто призводила людей до звернення до мольфарів, ворожок та відьом, щоб визначити, що чекає їх у житті, і чи не відверне їхню Долю, яка є недруг. Естетизований образ Долі часто міститься у відображенні в українських народних піснях та оповідях, адже цей образ супроводжував людину протягом усього її життя.
8. Мавки – це міфічні жіночі істоти, які представляють собою душу дітей, що народилися мертвими або померли без хрещення. Також існувало повір'я, що мавки можуть бути дітьми, викраденими нечистими силами.

Ці образи, такі як мавки, німфи, русалки, нявки, існували як у легендах інших народів, так і в українських. За легендами, мавки зображуються надзвичайно привабливими молодими дівчатами, які залишають сліди від босих дитячих ніжок. Вони полюють на привабливих молодих дорогах хлопців, і той, хто йде за ними, заблукає і ніколи не знайде додому. Існував також міф про те, що вони можуть "залоскотати" свою жертву, що на русалок. Щоб захиститися від їхнього чарівного впливу, люди приносили з собою обереги вигляд часника, цибулини чи поліну. Також вважалося, що вивертаючи сорочку на собі, людина може вберегтися від мавок. Зовнішній вигляд мавок був чудово-моторошним: довгі ляльки волосся, сорочка, яка майже не прикривала тіло, блідий колір шкіри. Волосся також може бути з листя, після цього лісові істоти. Це відрізняло їх від русалок, які мали волосся з водоростей, але також виділялися надзвичайною красою.

9. Песиголовці – це величезні і жорстокі істоти, які займають важливе місце в українській міфології, схожі на вампірів, які прагнуть до людської крові. Зовнішній вигляд цих велетнів був дуже страшним: вони були високі, із шкірою ведмеда, одним око посередині та одним рогом. За певними легендами вони також мають одну руку та одну ногу і рухаються парами, тримаючись одне за одного. Зазвичай у них була особа голови, що визначило їхню назву. Існували також оповіді про песиголовців жіночої статі, які вживали людське м'ясо. Ці легенди про велетнів-людодідів існували в різних культурах та віруваннях. Існували легенди, в яких Олександр Македонський боровся з песиголовками, а Одисей стикався з одноокими циклопами на острові. Деякі додавали, що кровожерливі песиголовці могли відображати народи-вороги, які вторглися на рідні землі, вражаючи уяву і залишаючись символом наступу невідомих загарбників. Ці міфи також знаходять віддзеркалення в західній частині України та послужили основою для створення українського фільму жахів "Песиголовці".

10. Чугайстер – це надприродний образ української демонології, який, за легендами та міфами, представлений у вигляді високого «лісового чоловіка» з довгим волоссям і в білому одязі, схожому на лісовика за своїм виглядом та походженням. На відміну від потойбічних істот, Чугайстер є зачарованим чоловіком, якого заколдували зливими відьми, і який блукає лісом у пошуках лісових нявок, щоб їх звільнити. Якщо на його вигляд і походження, Чугайстер ставиться до людей помітно і не завдає їм шкоди. Навпаки, якщо він зустрічає людину, він може спілкуватися з нею, висловлювати побажання гарної дороги та відпускати її неушкодженою. Таким чином, для людей Чугайстер є гармонійною частиною міфічного світу, де перевертні та інші надприродні істоти країни у співвідношенні з людьми.
11. Відьма, також відомо як чередільниця, чародійка, чарівниця чи босорканя, представляє одне з найбільш поширених персонажів української міфології. Етимологічно назва «відьма» пов'язана з давньоруським словом «ведь», що означає знання та чаклунство. Сприймалося, що види підтримують свою силу від чорту і вибирають її переважно для шкоди людям. В українській фольклорній традиції відьм розподіляють на рідних і навчених. У відділенні від родимих, які мають знання з самого народження, навчена відьма отримує своє вміння разом від чорту (продавши йому свою душу) або від інших босоркань, які намагаються перед смертю передати своє вміння комусь, тим самим викупаючись від нечистого. У порівнянні з навченою, родима відьма має фізичні відмінності, такі як наявність хвостика.
12. Дідо (Капуш) представляє собою фантастичний образ, сутність якого в українській фольклорній традиції розглядається не тільки як нечиста сила, але й як форма домашнього духу. Являючись як карлик із великою головою та довгою сивою бородою, Дідо живе у кущах бузини біля хати та має доброзичливий характер. Протест, під впливом християнської

традиції це вірування еволюціонувало в повір'я про пропобутового чорту або дідька. Така трансформація відбулася і в казкових сюжетах пізнішого походження, де Дідо, як домашній дух, зображується як загрозна істота, що виглядає на чудовисько-змію, яка викрадає дівчат і вчиняє вбивства серед людей.

13. Богині, також відомі як лісниці чи мамуни, представляють собою зловісні та ворожі до людей істоти. Подібно до дикої баби, богиня — це висока, худа жінка з розпутаними волоссям, яка проживає у печерах та важкодоступних місцях. Зустріти її можна в лісових гущах або на полі. Щоб захиститися, слід мати оберіг у вигляді металевого предмета, часнику чи "тройзілля", "оделен зілля". Богині володіли здатністю змінювати свій вигляд і голос, приймаючи образ та манери певної дівчини чи молодіці, щоб заманити чоловіків. Вважалося, що мамуни можуть мати як жіночу, так і чоловічу форму. Їхні жертви прийшли в безвість. Виробилося вірування, що богині — це дружини дідків, які люблять замінювати ще нехрещених людських дітей на свої «відміни» або «обмінки». Іноді їм також приписували роль "лісних" чи "пастухів звіра". Відмінно від дикої баби, концепція богинь чітко хоче їхню родинність із нечистою силою.

14. Чорт. У традиційних віруваннях українців, як і в демонології інших східнослов'янських народів, особливо популярним було вірування в чорта. Серед цих вірувань зустрічаються різноманітні міфи про домовика, як уособлення домашніх духів. Місцеві назви до нього можуть включати похатника, годованця, господаря, хованця, слугу, помічника, щасливця та інші. Як сутність, що належить до нечистих сил, домовик мав здатність перевтілюватися, набираючи образ як людину (наприклад, маленький хлопчик чи дідок), так і тварин (кіт, ведмідь, курча, сова, собака та ін.). Іноді зображували як істоту без його визначеного гендеру (воно). Проте його також представляли як

невеличкого "вершка дванадцять заввишки", дідка, шкіра якої була вкрита шерстю. Вважалося, що в кожному домі проживає домовик. Місцем його проживання є піч, але він також уподобляє перебувати у «порохнявому» дереві чи на горищі. Якщо взаємини з цим іншим господарем дому були хорошими, здавалося, що домовик приносив добробут родині та стежив за худобою уночі. Однак він також міг призвести до великих нещасть та біди тим, хто його представляв. Вірування в домовика тісно пов'язане з легендами про домашнього хорту, "годованця", kota чи дідька. Ймовірною версією є те, що домовик виступав як уособлення духів, що відзначалися як опікуни домашнього вогнища в дохристиянський період. Під впливом християнської віри цей образ змінювався та перетворювався у форму нечистої сили, такої як дідько чи домашній чорт. Таким чином, за описами з 20-х років, домовик "порівнюється з чортом у всьому і має його властивості". Існувало вірування, що дідько традиційно перебуває у курячому гнізді, і тому безпечно нести його до хати, краще перекинути через дах. Вважалося, що дідько може виховати кожного, якщо він винесе зноски (яйце) під пахвою протягом 9 днів. У пізніших повір'ях наголошувалася соціальна динаміка - кожен багач має свого домашнього хорту, дідька, який йому успішно господарювати. У знак вдячності йому призначають місце в куточку за столом, де дають несолені страви.

15. Заложні мерці, відповідно до народних повір'їв, це ті, хто помер неприродною смертю, такий як утопленики або самовбивці. Проти тих, хто помер природною смертю, ця категорія померлих вважалася нечистими. Їх не можна було ховати на загальних кладовищах, а лише на перехрестях доріг чи в ярах. Повір'я про закладних мерців яскраво відображали вірування українців у можливість самотійного створення душі. Існувало виявлення, що після смерті людина продовжує жити так само, як і раніше, але її душа, крім людських властей, отримує й прикмети духа. Ця душа, у вигляді духа, може вибрати інші образи:

померлої людини, kota, собаки, дерева, свічки чи іншого предмета. Душі померлих, відповідно до народних вірувань, можуть втручатись у життя живих з різних причин. Наприклад, "покутники" - душі тих, чиї спочивання на іншому світі неспокійно через минулі земні гріхи, можуть блукаючи зазнавати турбувань, поки не змиряться із своїми провинами. «Потопельники» і «повісельники» підтримують право перебувати на землі після смерті ще протягом півроку. У формі духів вони можуть вибирати різний вигляд і часто, здавалося б, з мотиву помсти, завдають шкоди живим. До числа заложних мерців також входять померлі нехрещені діти, відомі як мавки або потерчата.

Відповідно до народних уявлень, заложних мерців вважалися особливими, надприродними істотами, які мали здатність контролювати атмосферно-погодні явища та втручатися у справі живих. Наприклад, під час засух поливали могили цих покійників водою, вірячі, що це може збільшитися дощ. Для оформлення закладних торговців здатність відвідувати живих застосовували різні заходи, такі як викладання вузельного присвяченого маку-видюку або вбивання осікових кілок у їхні могили. Рекомендувалося також встановити у воротах залізний зуб з борони або осіковий кілок, а також обсипати будинок маком-видюком або присвяченим льоном. Важливим було виконати ці заходи до обіду, після "по обіді вже мрець починав ходити". Інша особливість полягала в тому, що на виплату від душ звичайних покійників, душі заложних мерців не мали можливості з'являтися на помінках серед батьків, потім "за померли душі обід залишати". Ці вірування і практики ілюструють глибоку віру українців у безсмертя душі, її створення та вплив на життя живих. [37, с.22]

Існує взаємозв'язок між поняттям «архетип» та персонажами міфології. Теорія К.-Г. Юнга про архетипи колективного несвідомого дає змогу виявити загальні психологічні характеристики, властиві міфологічним персонажам різних світових культур, і водночас виокремити національні особливості образів

героїв бувальщин, казок, легенд, народних повір'їв, календарно-обрядових пісень, замовлянь та інших жанрів. У процесі розвитку кожної культури архетипи набувають національного забарвлення, специфічного вияву в міфологічних образах та мотивах і починають відображати менталітет того чи іншого народу, перетворюються на етноархетипи. [36, с.7]

Згідно з теорією К.-Г. Юнга, міфологія створена колективним несвідомим і її неможливо уявити поза ним, саме колективне несвідоме породжує архетипи і через їх взаємодію в певних міфологічних сюжетах доносить до свідомості знання про світотворення та психологічний розвиток людства, моделює сценарії, котрі метафорично пояснюють важкі для раціонального розуміння поняття (про Всесвіт, межі добра і зла, сенс життя людини тощо). Міфологічні оповіді найчастіше базуються на двох тропях – метафорі та метонімії, міфологічні образи та ритуали мають метафоричне значення. Саме психологічний складник визначає окремі специфічні риси духів та демонів у фольклорі різних народів. Об'єднуючим елементом усіх цих персонажів є існування асоціацій між ними й чимось загрозливим, страшним, невідомим, що лякає людину. Джерелом страху постає не об'єктивна дійсність, навколишній світ, а зло, яке існує всередині самої людини. [36, с.7]

2.2. Нові релігійні течії як частина сучасної міфології.

Релігія – явище складне, має соціальний характер, виникло та існує в суспільстві. Термін походить від латинського religio – побожність, зв'язок людини з божественним. Цей термін вперше вживає Цицерон у I ст. до Р.Х. в значенні пошанування (культу) давньоримських богів. В античний період і добу середньовіччя поняття “релігія” не вживалося. У цей час користувалися назвами конкретних вірувань таких як християнство, буддизм, мусульманство та ін. Доба Відродження створила всі умови для широкого вжитку терміна “релігія” як характеристики релігійних явищ. Найпоширенішим нині є визначення релігії як віри в Бога, віри в надприродне. [10, с.2]

Релігії не є статичними, вони постійно перебувають у процесі розвитку. В дусі часу релігійні системи адаптуються, видозмінюються, інтегруючи новий зміст, нові ідеї, переосмислюючи їх. Новітні релігійні течії та рухи є природнім результатом цих давніх процесів у межах існуючих традиційних релігій – власне у цьому вони не нові і не новітні, а відображають дуже давні тенденції та динаміку. Те, що є традиційним для одного регіону, раптово може перетворитися у щось нове і екзотичне для іншого регіону, куди часом змушені мігрувати носії певного релігійного вчення. [16, с.6]

Віра – елемент людської свідомості, особливістю якої є догматичне визнання істинності релігійного вчення про існування надприродних сил, абсолюту. Предметом віри є уявлення, образи, поняття, теорії, надприродне, яке за твердженням віруючих, не підпорядковане законам навколишнього світу. Релігійна людина вірує у винятковий характер надприродних істот або сил, не застосовуючи до них звичайні критерії емпіричної вірогідності. Але не всі гіпотези стають предметом віри. Активне емоційне та оцінне особисте ставлення до нього охоплює вольовий процес, виявляється в поведінці особистості. Як і всі явища духовного життя, релігія є результатом психічної діяльності людини – розуму, почуття, волі. Складовими цієї діяльності є уявлення, світорозуміння, світовідчуття і ставлення до світу, які визначають

основні структурні елементи релігії: релігійну свідомість, культ, організації.
[10, с.9]

Разом із бурхливим розвитком релігій змушена розвиватися і наука. Особливо помітним стає розвиток релігієзнавчих, антропологічних, соціологічних, філософських, психологічних, культурологічних досліджень феномену релігії після Другої світової війни, а у 60-70 рр. XX ст. спостерігаємо вибух НРТ та початок пошуку адекватних підходів до їхнього аналізу. Так виокремлюється дисципліна в межах релігієзнавства – Новітні релігійні течії та рухи (Studies of New Religious Movements). [16, с.7]

Розвиток новітніх релігійних течій породжує певні труднощі не лише для традиційних релігій, але й для академічної науки. Як будь-яке динамічне явище, новітні релігійні течії доволі складно дослідити у повній мірі. Це пов'язано із багатьма факторами – адаптацією методології релігієзнавства до нових умов, аморфністю багатьох течій, квазірелігійним характером їхнього віровчення. Саме тому об'єктивні наукові праці, присвячені проблемам НРТ, є напрочуд актуальними. [16, с.7]

Для позначення релігійних течій та релігійних груп, чиє віровчення та організаційні структури виникли у другій половині XIX – на початку XXI ст. використовують терміни – нові релігійні течії (НРТ), нові релігійні рухи (НРР), неорелігії, новітні релігійні рухи. Використання термінів «секта» та «культ» менш вживане, позаяк має негативну конотацію й забарвлення. Новітні релігійні рухи позначають релігійне або духовне об'єднання, яке не можна віднести до понять: церква, деномінація. Головними ознаками новітніх релігійних об'єднань англійський соціолог А. Баркер вважає наявність першого покоління віруючих, харизматичну владу, протиставлення себе суспільству та розрив із минулим. Такі об'єднання не можуть нескінченно залишатися незмінними, а мають пройти випробування для подальшого свого формування. Такі осередки починають набувати ознак релігії, коли засновники цих рухів помирають і до керівництва приходять інші люди, коли

збільшується число прихильників руху і т. д. Традиційні релігії зберігаються протягом тривалого часу та мають укорінені традиції на певній території, на відміну від них, нетрадиційні релігійні утворення не є успадкованими історично певним етносом та не представлені у національній культурі. [29, с.117]

Новітні релігійні течії (НРТ) – це поняття, яким ми окреслюємо сукупність новітніх вірувань, що виникли та поширилися у світі впродовж другої половини XIX – XX ст. Поруч із поняття «новітні релігійні течії» можна зустріти й інші: секта, культ, альтернативна релігія, нетрадиційна релігія тощо. Але слід зауважити, що завдяки політикам, ЗМІ, конфесійним дослідженням такі нейтральні раніше поняття, як «секта» «культ», набули негативного емоційного забарвлення. В уяві людини вимальовується одразу щось страшне, загрозливе, і немає значення, що НРТ бувають кардинально різними. [16, с.8]

Також слід враховувати те, що НРТ проходять шлях адаптації до вимог часу, до конкретного соціокультурного ландшафту і людей відповідної епохи. Власне новизна НРТ зумовлена заснуванням нової організації, оригінальними поглядами засновника або синтезу певних ідей у щось цілісне. Процеси, які спричинили кризу традиційних церков, навпаки стали фундаментом для розвитку новітніх релігій. Однак, реагуючи, традиційні церкви консервують певні елементи віровчення, захищаються та відновлюють взаємодію із власною громадою. Перевагою НРТ перед традиційними конфесіями є їхня здатність до зміни попередніх установок на інші, більш дієві, у разі невдачі. [16, с.11]

Нетрадиційні релігії, нові релігійні рухи: 1. Неохристиянство (постало в намаганні пристосувати традиційне християнство до особливостей часу): Богородична церква, церква Ісуса Христа святих останніх днів (мормони), Новоапостольська церква, церква Христа, Свідки Єгови. 2. Неоязичництво: Рідна віра, РУН віра, Собор Рідної віри. 3. Релігії орієнталістського напрямку (зорієнтовані на культуру, духовність, релігію, мову, історію Сходу):

Товариство свідомості Крішни, послідовники Саї Баби, центри Шрі Чінмоя, Ошо-центр, вселенська чиста Релігія. 4. Синтетичні релігії (поєднують у собі кілька релігійних систем): Велике Біле братство; церква Єднання; Всесвітня віра Бахаї. 5. Езотеричні об'єднання (ґрунтуються на вірі в існування надприродного світу): теософія, братство Грааля. 6. Сайєнтологічні рухи (зорієнтовані на поєднання науки і практики психоаналізу): діанетика, наука розуму, християнська наука. 7. Сатанізм. [10, с.12]

Терміни, якими позначають оформлені в другій половині ХХ ст. нові конфесії, релігійні групи, духовні течії, церкви, в появі яких відбилися модерністські процеси в релігійній сфері, це – новітні релігії. Нові релігійні рухи позначають багатьма синонімічними термінами: неорелігії, неосекти, неокульти, нетрадиційні вірування, псевдорелігії, неомістицизм, релігії Нового віку. Термін “нетрадиційні релігії” розуміють як релігії, які не сповідувало населення України. У ХХ ст. позиції усталених релігійних течій підірвав передусім науковий світогляд. Досягнення науково-технічної революції висунули проблеми, перед якими офіційна церква виявилась безсильною. Зарубіжні релігієзнавці “новими” називають рухи, що виникли після Другої світової війни. Українські релігієзнавці вважають, що новітні релігії спочатку з'являються в 60-х роках ХХ ст. в США, а вже потім, у 80–90-ті роки, у Західній Європі і в Україні. [10, с.74]

Кінець ХХ століття в релігійному житті українського народу позначився кардинальними змінами: стрімко зросла мережа релігійних організацій, збільшилася кількість віруючих, Церква із переслідуваної і упослідженої владою інституції перетворювалася на активний елемент соціуму. Все це спричинило появу і поширення в Україні нових релігійних течій, які за майже 20 років свого існування в Україні стали елементом її релігійного ландшафту, фактором духовного життя, суб'єктом міжрелігійних відносин. Сучасний стан неорелігій перш за все визначається їх кількісними показниками, в яких відбиваються тенденції їх появи і поширення. [39, с.355]

Є специфіка в географічному поширенні нових релігій. Можна говорити про їх регіоналізацію - локалізацію по відповідних районах України. Розподіл нових течій за регіонами істотно відрізняється від 357 поширення традиційних конфесій. Захід, найрелігійніший район України, де розміщена нині третина всіх релігійних громад, найменше відчуває на собі вплив новітніх рухів. Південні та Східні області України, місто Київ нині є регіонами найінтенсивнішого поширення нових течій. [39, с.356-357]

Основна мережа релігійних неорухів знаходиться на Сході і Півдні України й продовжує зростати саме тут переважно за рахунок цих в минулому надто затейзованих регіонів. У відсотку до загальної кількості існуючих релігійних організацій в Україні нові релігійні течії порегіонально поширилися так: Волинь – 0,1%; Північ – 0,93%; Слобожанщина – 0,28%; Галичина – 0,19%; Поділля – 0,3%; Степ – 0,28%; Закарпаття - 0,25%; Подніпров'я – 0,66%; Схід – 1,3%; Буковина - 0,2%; Південь - 0,67%; Крим – 0,3% (Релігійна панорама. – 2008. – №2). [39, с.357]

Дослідження еволюції “нових релігій” показує наявність певних відмінностей у їх виникненні в США та Західній Європі. Якщо в США вони прийшли зі своєї батьківщини (здебільшого зі Сходу) разом із родоначальниками (гуру, вчителями), то в Європу, а вже потім і в Україну – з учнями, тобто через посередників. [10, с.74]

Релігійні організації – об'єднання людей, груп на основі спільних вірувань та інтересів щодо відправлення релігійних культових дій. Релігійна організація є складним соціальним інститутом. Відомо чотири основні типи релігійних організацій: церква, секта, харизматичний культ та деномінація. [10, с.10]

Базований на статистичному аналізі огляд нових релігій, що фіксує їхню присутність в українському суспільстві, не дає підстав ані перебільшувати, ані применшувати їхнє значення в релігійному житті українського суспільства.

Враховуючи причини та історію появи НРТ в Україні, можна спрогнозувати і перспективи їх буття в духовному розвитку сучасної України. [39, с.358]

В новітньому поширенні НРТ в Україні виділяється 2 етапи: екстенсивний, який припадає на кінець 80-х-середину 90-х років ХХ ст., і інтенсивний, що розпочався із середини 90-х років і пов'язаний з певною стабілізацією стрімкого зростання кількості релігійних громад. Перший етап характеризується як великим напливом, так і не меншим відтоком віруючих. На той час церкви нагадували табори для переміщених осіб – тисячі людей снували туди-сюди. Вони приходили до їх громад і йшли з різних причин. Але головне, що визначало подальше перебування людини в церкві після періоду романтичного захоплення було те, чи ця релігія відповідає її зовнішнім і внутрішнім потребам, чи здатна людина дотримуватися всіх тих приписів, які сповідуються даною релігією, зокрема, чи здатна вона важко працювати над собою, ходити на зібрання, слухати проповіді, читати священні тексти, жити відповідно до релігійно-церковних вимог? [39, с.358]

Другий етап постає вже як етап відбору дійсно віруючих з випадково зайшлих до церкви, це етап сутнісної трансформації вірних, їх якісного внутрішнього зростання, утвердження і зміцнення у вірі. Це етап організаційного оформлення громад, висування лідерів вже українського походження, здобуття себе серед інших. Все це визначає характеристику сучасного стану НРТ в Україні, який можна кваліфікувати як суперечливий, що відзначається як певними успіхами, так і поразками. [39, с.358]

Але присутність НРТ в релігійному полі України актуалізувати і деякі проблеми, які дослідники пов'язують виключно із наявністю нетрадиційних для України релігій. За останні роки, як вже зазначалося, релігійна карта України, яка раніше була обмежена лише —дозволеними 9 конфесіями, істотно збагатилася, релігійне життя українців урізноманітнилось. І це посилює релігійну гетерогенність українського народу, розділення,

роз'єднання українського суспільства за релігійної ознакою. До різнополітичності, поліетнічності додалася і полірелігійність. [39, с.360]

Саме завдяки новим релігіям ідейний і екзистенційний простір України збагатився нетрадиційними підходами і способами життя, що будуються на інших світоглядних засадах, ніж ті, що були притаманні 361 українцям від роду. Присутність нових, альтернативних релігійних явищ струснуло традиційний світогляд, спосіб мислення, традиційні устої українського суспільства. Українці побачили, що є інше, і воно не завжди гірше від українського. За кожною нетрадиційною релігією стоїть інша культура, інші стереотипи, які не збігаються з автохтонно українськими. Світоглядна революція відбувається не просто в змінених умовах, а в умовах ринкової конкуренції. Не дарма сучасну ситуацію вибору релігій порівнюють з маркетом, де попитом користується дешевший і якісніший товар. [39, с.360-361]

Повній адаптації нових релігій до українських умов і перетворення їх на українське духовне явище заважають чимало факторів, серед яких домінуючими є інтарелігійні або внутрішньоцерковні проблеми НРТ, що відбивається на їх невизначеному і в цілому невизнаному статусі в українському суспільстві. [39, с.362]

Неорелігійність або секуляризм – це термін, що вказує на відсутність релігійної або богословської спрямованості в житті та світогляді людини чи суспільства. Цей явище широко поширене в сучасному світі і має різні форми і вияви.

1. Атеїзм та агностицизм: Багато неорелігійних осіб ідентифікують себе як атеїстів або агностиків, відмовляючись від віри в існування божества чи вважаючи, що питання про існування Бога недосяжне для розумового вирішення.

2. Гуманізм: Багато неорелігійних людей відзначаються гуманістичним світоглядом, орієнтованим на гідність і права людини, не пов'язані з релігійними нормами.
3. Секулярна етика: Неорелігійність може також виражатися через відсутність релігійних моральних норм та принципів, замінюючи їх секулярними етичними цінностями.
4. Секулярна політика: Неорелігійність може відзначатися секулярним підходом до політики, де релігійні установи не втручаються в державні справи.
5. Наука та раціоналізм: Багато неорелігійних осіб надають перевагу науковому методу та раціональному мисленню, вважаючи його основою для розуміння світу.
6. Культурний секуляризм: Неорелігійність може проявлятися через секуляризацію культури, відсутність релігійних обрядів та символів у повсякденному житті.
7. Свобода вибору віри: Багато неорелігійних людей підтримують ідею свободи вибору віри або відмови від неї, вважаючи це особистою справою.
8. Релігійний плюралізм: В деяких випадках, неорелігійність виражається в підтримці релігійного плюралізму, де всі релігії вважаються рівноправними мають право на існування.

Класифікація новітніх релігійних рухів: 1. Неохристиянські: Церква Богородиці; Церква Христа, що Воскрес; Новоапостольська церква, Діти Бога, Церква Ісуса Христа Святих Останніх Днів (мормони), Церква тіла Христа і та ін. 2. Орієнталістські: Трансцендентальна медитація, Міжнародне товариство свідомості Крішні, Сахаджа-йога, Рух Шрі Чінмоя, послідовники Шрі Сат'ї Саї Бабі, Рух Омо Раджніша та ін. 3. Неоязичницькі: Рідна Віра, Ладовіра, РУН віра, Собор рідної віри (Лицарі Сонячного ордену), шанувальники богині Берегині та ін. 4. Синкретичні: Біле братство, Аум Сінрикьо, Церква Об'єднання, Церква Останнього Заповіту, бахаїзм. 5. Сайєнтологічні:

Діанетика, Наука Розуму, Вогненна квітка, Новий Акрополь, Християнська наука тощо. 6. Езотеричні: теософія, Братство Грааля, Агні-Йога, послідовники Гурджієва та ін. 7. Сатанізм. [29, с.118]

Основні неорелігії:

1. Неохристиянство. Неохристиянство виникло як відгалуження від традиційного протестантизму. Відмінність між християнством у вимірі харизматизму та п'ятидесятництвом як репрезентантом традиційного протестантизму, у контексті віровчальної практики, є мінімальною з точки зору раціонального сприйняття. Лише посилаючись на ірраціональну компоненту, ми можемо простежити за наявною, більш емоційною релігійною службою, серед представників неохристиянських церков. [28, с.106]

Неохристиянство представляє настільки істотний відступ від традиційної догматики, що прийнятно вести мову про оновлення традиції. Воно пов'язане з переосмисленням основних міфологем та змінами змісту основних релігійних концепцій. Найчисленнішими та найпоширенішими в Україні серед неотрадиційних рухів є неохристиянські, які виникли на основі традиційного християнства. Українська дослідниця С. Рижкова прослідкувала, що віровчення неохристиянських течій було сформовано на певних елементах традиційних релігій. Неохристиянство — найпотужніший напрямок серед новітніх релігійних рухів України. [28, с.107]

У середовищі неохристиянських громад, котрі функціонують в Україні, можна виокремити два рухи: постпротестантські, що виникли у XX столітті, а також неопротестантські — нове сучасне релігійне явище. На думку українського дослідника М. Шмігельського, до неохристиянських громад, які функціонують в Україні, варто віднести ряд закордонних місій, таких як «Емануїл», «Армія спасіння». Українська дослідниця В. Любащенко також відзначає появу таких неохристиянських громад, як Християнська місія «Емануїл», Новоапостольської церкви. [28, с.107]

Таким чином, діяльність неохристиянських громад спрямована на пристосування до сучасних умов життя з утвердженням раціональних засад світосприйняття, що відображено у сучасному історіографічному дискурсі. Неохристиянські групи займаються критикою ортодоксального християнства, обвинувачуючи їх у відході від первинних традицій. Свою церкву вони оголошують винятково істинним рухом євангельського християнства, навіть месіанським у спасінні христової віри. [28, с.108]

2. Неоязичництво. У другій половині XX – початку XXI ст. все більш помітним неорелігійним прошарком у світі стає неоязичництво, яке виникло як протистояння християнській традиції та її цінностям. Неоязичники не мають власної історії, а тому змушені вдаватися до самотійного історичного міфотворення для освячення своєї віри. Під неоязичництвом слід розуміти сукупність релігійних, парарелігійних, суспільно-політичних та історико-культурних об'єднань і рухів, які звертаються у своїй діяльності до дохристиянських вірувань і культів, обрядових і магічних практик, та займаються їх відродженням і реконструкцією. Приставка «нео-» позначає насамперед перервану традицію, яка після тривалого періоду домінування християнства, а потім атеїстичної ідеології, збереглася лише в фрагментарному вигляді. [30, с.1]

Характерною рисою для неоязичництва є переважно «міський» характер, оскільки воно виникло і розвивається в містах. Цікавим є те, що сучасні неоязичники є носіями саме міського менталітету. У цьому розумінні неоязичництво стає «неорелігійною організацією», штучно створюваною міської інтелігенцією з фрагментів стародавніх локальних вірувань та обрядів з метою «відродження національної духовності». Значний масив досліджень неоязичників стосовно світогляду та походження слов'ян, їх вірувань, традицій, прабатьківщини досить грубо та вільно використовують наукові праці про слов'янське язичництво. Вільне тлумачення існуючих даних є характерним для багатьох неоязичницьких груп, адже, маючи приклад

сумнівної «Велесевої книги», відповідно за тим же принципом пояснюється ті чи інші культові обряди, вірування та їх значення [30, с.2]

Виникнення та поширення різноманітних неязичницьких релігійних рухів можна назвати однією із загальносвітових тенденцій сучасності. Цей процес властивий також для окремих релігійних виявів і в українському суспільстві. На теренах України відродження та активізація неязичницьких рухів має свою специфіку. Окреслимо деякі аспекти феномену відродження українського рідновірства не лише в загальних його конфесійних виявах, а також з позицій наукової детермінації та дослідження проблем самоідентифікації представників різних течій українського неоязичництва. Наперед зазначимо, що в поняття «самоідентифікація» ми включаємо наступні моменти: національне самовизначення індивіда, конфесійну самоназву, яка знаменує приналежність до певної релігійної організації та атрибути самовизначення, що має свій вияв у національній та релігійній символіці, елементах одягу тощо [1, с.223]

Загальною рисою уявлень про надприродне, притаманних для українських неоязичників, як зазначалось вище, виступає розвинений політеїзм, який, в свою чергу, реалізується у формі генотеїзму (наявність верховного божества при наявності решти божеств), наближаючись до пантеїзму (ототожнення Бога з Природою, Всесвітом). Зокрема, Бог в розумінні неоязичників постає «як єдиний і багатопроявний, а всі інші рідні боги поєднані в нім», тобто всі боги в своїй сукупності поєднуються, складаючи цілісність, або ж об'єднуються єдиним Верховним Богом, відображаючи в такий спосіб ієрархічність сфери надприродного. До того ж, божества українських неоязичників фігурують як вияви окремих природних стихій, а відтак не існують поза межами природи. При цьому верховний Бог прямо ототожнюється з Всесвітом. [1, с.224]

3. Необуддизм. Необуддисти наголошують на певних аспектах буддійської віри, прагнуть до визнання своєї правомірності і мають вплив у роз'ясненні

догм. Однією з особливостей необуддистських груп є їх підхід до релігії як засобу нагромадження матеріальних благ. Вони активно займаються місіонерською роботою, залучаючи всіх своїх прихильників. Авторитаризм є характерною рисою необуддистської системи, яка базується на культурі харизматичного лідера.

На відміну від традиційного буддизму, старійшини необуддистських сект акцентують на роботі з молоддю і активно втручаються у соціально-політичне життя країни. Найбільш велику групу необуддистів складають відгалуження традиційного Нїтірен-сю, що представляють собою агресивну буддистську школу середньовіччя. До цих новітніх сект відносяться Сока Гаккай, Рїссе косей кай та Рей ю кай.

Порівняно невелика частина необуддистських рухів походить від шкіл традиційного езотеричного буддизму, таких як Тендай-сю і Сїнгон-сю. Найбільшою необуддистською сектою цієї течії є Сїннїо-ен.

4. Неоїндуїзм. Неоїндуїзм - це термін, що вказує на нові або відгалужені рухи та інтерпретації в індуїзмі, які виникли в сучасний час і можуть відрізнятися від традиційних форм індуїзму. Ці рухи часто включають елементи сучасної культури та нові інтерпретації давніх індуїстських вчень.

Неоїндуїстські рухи можуть мати різноманітні форми, включаючи нові релігійні групи, духовні рухи чи реформаторські течії в індуїзмі. Вони можуть намагатися адаптувати індуїстські вірування до сучасного світу, впроваджуючи нові підходи до релігійної практики та інтерпретації священних текстів.

Одним із прикладів неоїндуїзму є рух Аріштанїя, який поєднує індуїзм з ідеями власної духовності та глобальної гармонії. Також можуть існувати інші групи чи вчення, які намагаються пристосувати індуїзм до сучасних умов і потреб людей. Цей рух був заснований Пандуранг Шастрі Атавалекаром, який вважав себе реїнкарнацією святого Днанджа Раї. Аріштанїя відзначається

великою увагою до екології, духовного розвитку та соціальної відповідальності. Послідовники Аріштанії прагнуть до єдності всього живого і вірять в те, що релігія повинна бути інтегрованою частиною повсякденного життя. Цей рух намагається привернути увагу до екологічних питань, сприяючи збереженню природи та створенню гармонійного співжиття людей із світом.

Інтерес до Східних релігій виник давно й не вщухає дотепер. Звичною картиною багатьох українських міст стали люди в жовтогарячому одязі, які розспівують мантру «Харе Крішна» і активно розповсюджують релігійну літературу. Це – члени «Міжнародного Товариства Свідомості Крішни» – індійського релігійного руху, що став популярним за межами Індії більше, ніж у самій Індії. [34, с.127]

Крім величезної кількості стандартних атрибутів, що притаманні даним течіям, у неоорієнталізмі України простежуються й певні специфічні відмінності від аналогічних релігійних громад, діючих в інших країнах світу. По-перше, майже всі неоіндуїстські течії, що прийшли в Україну, привнесені сюди не засновниками віровчення, а їхніми послідовниками й учнями. Внаслідок цього спостерігається менш харизматичний і персоналізований настрій у процесі розвитку даних віровчень на території України. По-друге, сучасні адепти неоіндуїзму, здебільшого, це люди, позбавлені будь-якого релігійного виховання, вони прийшли в громаду свідомо й вдумливо, ознайомившись із основними постулатами цього віросповідання, або повіривши переконливим проповідям проповідників або їх учнів. По-третє, існують суттєві відмінності в організації релігійних громад неоіндуїзму в нашій країні від діючих за кордоном цієї ж конфесії. В Україні майже не прижилися сільськогосподарські комуні, підприємства торгівлі й промисловості, орієнтовані на виробництво продуктів харчування. [34, с.127-128]

Неорелігії та секти не є механічним перенесенням традиційних для інших країн релігійних форм на ґрунт України, а радше виявом складної антропологічної революції, що пов'язана з прагненням особистості віднайти себе, досягнути дійсності, поєднатися з Богом. Однак аналіз діяльності сект демонструє кардинально відмінний результат. Секта як неконструктивна структура нищить особистість, вносить дисгармонію у її розвиток. Деструктивні секти досягають власної вузькоєгоїстичної мети за допомогою методів та засобів, так званих «суспільно-психологічних маніпуляцій». Загальновідомими є такі маніпуляційні техніки: бомбардування любов'ю, “промивання мізків”, збільшення психологічного тиску, виділення ролі лідера, утримання членів секти у стані постійної активності, нагадування і залякування, блокування доступу до зовнішньої інформації, езотеричність, ідеологізація текстів, новомова, система доносів, ізоляція, дуалізм у сприйнятті світу і життя. Секти активно використовують і тактику обіцянок певних благ. Зокрема, новим адептам гарантується успіх на роботі, швидке просування соціальною драбиною, довголіття, покращання стану здоров'я, новий рівень спілкування, матеріальна допомога, саморозвиток, релігійний досвід, рай на землі [6, с.63].

Розглянемо світову статистику. Найбільшу кількість послідовників мають християнство, іслам та індуїзм. Християнами вважають себе 33% населення нашої планети, тобто 1/3 людства; мусульманами – 20%, або 1/5; індуїстами – 13%, або майже 1/8. Звернімо увагу на динаміку: у 1970 р. мусульман серед населення світу було 15%, а 2000 року – уже 19,7%, таким чином зміна у світовій вазі становила 4,7%, що є найбільшим значенням серед усіх віросповідань. Жодна інша релігія у світі не збільшила у XX ст. кількість своїх прихильників так швидко в ісламі. Цікаво зауважити, що кількість мусульман збільшилася у 2,15 рази, а релігії багаї – у 2,33 рази, спіритизму – у 2,4 рази. Таким чином, існують інші релігійні рухи, які зростають ще швидшими темпами, утім кількість їх послідовників об'єднує до десятка мільйонів, а не понад мільярд, як у ісламі, і не впливає суттєво на світову

релігійну динаміку. Також, мусульманство домінує у країнах із високим рівнем народжуваності, що зумовлює збільшення числа його прихильників у порівнянні хоча б із християнством і ймовірно, така тенденція буде зберігатись і надалі. [29, с.58]

Висновки до розділу 2:

Сучасні міфологічні образи виступають як важливий вимір сучасної культури, відображаючи та формуючи колективні уявлення та цінності сучасного суспільства. Ці образи, часто створені поп-культурою, медіа та технологічними зрушеннями, стають новими "богами" та героями, які впливають на сприйняття індивіда та спільної свідомості.

За допомогою сучасних міфологічних образів відбувається символізація складних аспектів життя, від технологічних нововведень та соціокультурних змін до особистих трансформацій та прагнень. Ці образи служать не лише розважальною функцією, але і втілюють ідеї, які визначають наше мислення, взаємодію та ставлення до навколишнього світу.

Важливим елементом сучасної міфології є її глобалізований характер, оскільки міфологічні образи часто перетинають культурні межі та знаходять відгук у різних частинах світу. Це свідчить про змішання та взаємодію різних традицій, сприяючи формуванню спільної свідомості в глобальному сенсі.

У великому висновку слід визнати, що сучасні міфологічні образи не лише віддзеркалюють динаміку та розвиток сучасного світу, а й стають засобом вираження ідентичності, пошуку сенсу та спільної культурної основи. Вони є важливим чинником для розуміння естетичних, соціальних та психологічних аспектів нашого життя, а їхні впливи відбиваються в різних сферах сучасного людського існування.

ВИСНОВКИ

1. Міфологія є феноменом, який не належить виключно буттю традиційних суспільств, оскільки вона не є однозначно зв'язаною з певним рівнем духовної та матеріальної культури. У вигляді неоміфології як конкретні міфологічні образи і сюжети, так і загальні принципи міфопоетичного осмислення світу є присутніми і в сучасній глобалізованій культурі інформаційного суспільства. Неоміфологія трансформується, відбиваючи постійні зміни в культурному, соціальному, економічному та політичному житті окремих етносів та людства в цілому.
2. Вивчення неоміфології суттєво допомагає зрозуміти як психологію окремої людини (зокрема, через теорію архетипів К. Г. Юнга), так і колективну психологію, яка в свою чергу, впливає на перебіг людської історії.
3. Неоміфологічні елементи можуть бути знайдені в таких сферах суспільного буття як: література та мистецтво (зокрема, поп-культура), релігія та духовність, символіка та психологія, інтернет та соціальні мережі, глобалізація та культурний обмін.
4. Трансформація міфології є постійним процесом зміни та еволюції образів, сюжетів та символів. Вона відбувається завдяки впливу інших культур, розвитку власної художньої традиції, зміні соціокультурних умов, релігійних, філософських та етичних норм. Занепад міфології проявляється в забутті важливих образів та сюжетів, їхнього глибинного смислу, а також в загальній втраті суспільного інтересу до традиційних наративів через секуляризацію та технологічний прогрес, який докорінним чином змінює спосіб життя та мислення. повне забуття національної міфології може привести до кризи ідентичності. Відродження міфології виявляється у сучасних інтерпретаціях старих історій, а також у створенні нових міфів. Цей процес сприяє збереженню культурної спадщини та забезпеченню тяглості традиції.

5. Неоміфологічні образи та сюжети займають важливе місце в сучасній культурі. вони не лише відображають, але й формують колективні уявлення та цінності суспільства. За їх допомогою відбувається символізація складних аспектів життя – від технологічних нововведень та соціокультурних змін, і до особистісних психологічних станів та процесів.
6. Важливою характеристикою неоміфології є її глобалізований характер. Вона складається з елементів, запозичених з різних традицій, які були трансформовані та введені в новий культурний контекст.
7. Неоміфологічні образи не лише віддзеркалюють динаміку та розвиток сучасного світу, а й стають засобом вираження власної ідентичності, пошуку сенсу життя та спільної культурної основи. Вони є важливим чинником для розуміння естетичних, соціальних та психологічних аспектів життя сучасної людини, а їхні впливи відбиваються в різних сферах індивідуального та суспільного буття.

Література :

1. Базик Д. Українське рідновірство та неоязичництво: проблеми диференціації та самоідентифікації // Українське релігієзнавство. 2009. № 50. С. 223-229.
2. Берегова Г.Д. Гілозоїзм і слов'янська міфологія // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2012. Вип. 49. С. 78-87.
3. Вишницька Ю. В. Трансформація архаїчного міфу у сучасному соціумі: огляд проблеми // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки. Випуск 33. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2013. с. 67-70.
4. Вільчинська І.Ю. Міфологія як націосинтезуючий фактор культури у часі та просторі історії. Міф як досвід цілісного сприйняття реальності. Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Київ - 2008, 4 с.
5. Вісник Запорізького державного університету: Збірник наукових статей. Філологічні науки /Головний редактор Толок В.О. Запоріжжя: Запорізький державний університет, 2002. 179 с.
6. Волинець О. Вплив сект та новітніх релігійних організацій на свідомість українського народу // Українська національна ідея: реалії та перспективи: Зб. наук. пр. Львів, 2008. Вип. 21 С. 62-65.
7. Вступ до філософії : конспект лекцій : навчальний посібник для здобувачів ступеня бакалавра за всіма освітніми програмами всіх спеціальностей / уклад.: Новіков Б. В., Богачев Р. М., Муратова І. А., та ін. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 114 с.
8. Галайчук Володимир. Українська міфологія — Харків: «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. — 288 с.
9. Гарін В.. Міф і міфологія // Українське релігієзнавство. 2002. № 22. С. 16-23
10. Гнот С.І. Лекції з курсу “Релігієзнавство”. Львів : Львівський Державний університет Фізичної культури імені Івана Боберського. 2018. 96 с.

11. Головаха Є., Паніна Н. Міфологія в сучасній українській культурі: соціологічний аспект / Євген Головаха, Наталія Паніна // Дух і літера. - 1998. - № 3-4. - С. 147-154
12. Дарморіз О. Міфологія: навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2010. 248 с.
13. Демчук Р. Українська ідентичність в модусі міфологем: монографія. К.: Стародавній світ, 2014. 236 с.
14. Дзюба Д. «Міфотворчість постмодерністського телепростору України» (Українське мистецтвознавство. Збірник наукових праць ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України. - Київ, 2009. - Випуск 9. - С. 259-264).
15. Калашнік Олексій Володимирович. Міфічне та фантастичне у моделюванні соціальної реальності (на прикладі соціальної фантастики) [Текст] : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Калашнік Олексій Володимирович ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. - К., 2012. - 18 с.
16. Колесник І.М. Новітні релігійні течії та рухи: навчально-методичний посібник. Львів. 2016. 152 с.
17. Колесник О. С. Естетичний потенціал української міфопоетики // Історія української естетичної думки : монографія / за ред. проф. В. А. Личковаха. – Київ, 2013. – С. 23–33.
18. Колесник О. С. Міфологічний простір крізь призму мови та культури : монографія / Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. – Чернігів, 2011. – 312 с.
19. Колесник О. С. Українська міфопоетика та її художні втілення // Вісник Черкаського університету. Серія філософія. Вип. 11 (264). Черкаси : Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, 2013. С. 80–86.
20. Колесник О. С. Художня інтерпретація міфологеми Спустошеної землі // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв / Нац. акад. керів. кадрів культури і мистецтв. – 2013. – № 3. – С. 24–27.

21. Колесник О. С. Художня інтерпретація міфологічних мотивів у «Королі Лірі» В. Шекспіра // *Культура і сучасність*. – 2013. – № 1. – С. 10–15.
22. Колесник О. С. Вступ до культурологічної інтерпретології. Курс лекцій: навч.-метод. посіб. Чернівці : Десна Поліграф, 2017. 268 с.
23. Костюк І. Культура ХХІ століття у полоні міфологій: причини та перспективи / І. Костюк // Вісник Львівської національної академії мистецтв. - 2016. - Вип. 29. - С. 37-46.
24. Костюк І.В. Міф як соціокультурний феномен: функціональне навантаження. Вісник ЛНАМ. 2010. Вип. 21. С. 367–378.
25. Куєвда В., Ковтунович Т. Психологічні ретроспекції української етнокультурної моделі. Київ : Національна Академія педагогічних наук України. Інститут психології імені Г. С. Костюка. 2013.
26. Матюхіна О. Міф про створення світу в давньослов'янській міфології. \\\ Історія релігій в Україні: наук. щоріч.\\ Львів, «Логос», 2015. Вип.26. Ч.ІІ. 628 с. – С. 255- 268.
27. Нагорна В.В. Поняття «Культурний код» у просторі сучасної гуманітаристики // *Культурологічна думка* №14. Київ : Національна Академія Мистецтв України/ Інститут Культурології. 2018.
28. Нестуля О. Сутність та історія феномена неохристиянства: історіографічний дискурс // *Грані*. 2014. № 1. С. 106-109.
29. Плахтій М.П., Сулятицька Т.В. Релігієзнавство. Навчальний посібник. Кам'янець-Подільський. 2023. 186 с.
30. Рогатін В.М. Модифікації язичництва в сучасному неоязичництві // *Історичний архів. Наукові студії*: Зб. наук. пр. Миколаїв: ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. Вип. 9. С. 169-174.
31. Смісловиттєвий зміст сучасної міфотворчості в контексті українських культурних традицій. Київський Національний університет культури і мистецтв. Київ - 2004. 173с.
32. Сорокіна К., Масюк О. Міфологічний світогляд як основа фентезійного світобудівництва // *Нова парадигма*. 2017. Вип. 133. С. 82-94.

- 33.Сходознавство. Актуальність та перспективи. Тези доповідей II Міжнародної науково-методичної конференції 19 березня 2021 р. Харків. 2021.
- 34.Таманян Н.В. Неоіндуїзм на території України: виникнення й сучасне положення // Українське релігієзнавство. 2006. № 39. С.127-135.
- 35.Тиховська О. Етнопсихологічні аспекти міфології. Навчально-методичний посібник. Ужгород, 2020. 82 с.
- 36.Тиховська О.М. Міфологічні образи та магічні ритуали в українському фольклорі Закарпаття: Етнопсихологічний аспект. Львів. 2021.
- 37.Українська міфологія. Одеський Обласний центр української культури. Відділ народної творчості фольклору та етнографії. Методичні рекомендації 2002 рік. URL: <http://oocuk.com.ua/wp-content/uploads/2020/12/mifologiya-site.pdf> (дата звернення: 24.11.2023).
- 38.Усанов І.В., Усанова Л.А. Неоміфологія постсучасної особистості // Філософські обрії. 2010. № 24. С. 155-166.
- 39.Филипович Л. Нові релігійні течії в українському соціумі // Українське релігієзнавство. 2008. № 46. С. 355-367.
- 40.Фрис І. Проблеми слов'янознавства 2007 // Неоміфологізм у слов'янських літературах XX ст. Вип. 56–57. С. 228–236.
- 41.Чибор І. С. Структура міфологічного етнокоду культури (на матеріалі української фразеології) // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. 2015. Вип. 40. С. 174-178.
- 42.Шайгородський Ю. Ідеологія і міфологія у символічному світі політики. 2008 рік - Полтава. с. 46-55.
- 43.Шейко В.М., Тишевська Л.Г. Історія української культури : навч. посіб. Київ: Кондор, 2006. 264 с.

**ПЛАН-КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЇ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ДРУГОГО РІВНЯ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 034 КУЛЬТУРОЛОГІЯ
З ПРЕДМЕТУ «ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ЗАРУБІЖНОЇ КУЛЬТУРИ»**

Тема: Неоміфологія в сучасному мистецтві

Мета – ознайомити студентів з уявленнями про характер неоміфології, її місце в культурі та основні тенденції розвитку.

Технічні засоби – ноутбук, презентація, фотографії артефактів, кадри з фільмів, аудіозаписи.

План:

Вступ

1. Міфологія в сучасній літературі
2. Міфологія в сучасному образотворчому мистецтві
3. Міфологія в сучасному кінематографі

Основні поняття: міфологія, неоміфологія, архетип, мотив.

Література:

1. Земляк В., Шевчук В., Пагутяк Г., Винничук Ю., Прохасько Т. та Матіос М. Вчені записки Таврійського Національного університету імені В. І. Вернадського Серія: Філологія. Соціальні комунікації Том 31 (70) № 4 2020 Частина 4. 248 с. - Одеса. (Неоміфологічний дискурс в українській літературі кінця XX – початку XXI СТ. (На матеріалі творів В. Земляка, В. Шевчука, Г. Пагутяк, Ю. Винничука, Т. Прохасько та М. Матіос). с 48-52.

2. Зуєнко Марина Категорія «Міфопоетика» в сучасному літературознавстві
2014 - Полтава. 9с.
<http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4177/1/Zuenko.pdf>

3. Колісниченко А. В. Міф у літературі американського модернізму / А. В. Колісниченко // Науковий вісник Миколаївського національного університету ім.В.О.Сухомлинського. Філологічні науки (літературознавство): зб.наук.праць. – №1 (21), квітень 2018. – Миколаїв: МНУ ім.В.О.Сухомлинського, 2018. – С. 73-78.). 166 с.

4. Кохан Тимофій Культурологічна думка. 2018. -215 с. №14 44 © Тимофій Кохан, 2018 Міфічні сюжети: досвід кіноінтерпретації Кохан Тимофій Григорович. С. 44-51

5. Лоза Н.А. Особливості створення портретного образу в мистецтві XV – початку XVIII століття в Європі та Україні Методичні рекомендації до дисципліни «Композиція в образотворчому та декоративному мистецтві» для здобувачів вищої освіти ОС «бакалавр» 3 року навчання спеціальності 014 Середня освіта (Образотворче мистецтво) спеціалізації «Візуальне мистецтво» до модулю 1 «Створення художнього образу у портреті. Композиція портрету у просторі» Одеса – 2017. 63с.

6. Турган О. Д. До проблеми шляхів міфологізації літератури. Вісник Запорізького державного університету: Філологічні науки. 2002. № 2. С. 129 – 133.

1. Міфологія в сучасній літературі

Під впливом загальносвітових тенденцій домінантною характеристикою літератури початку ХХІ ст. стало відродження загальнокультурного інтересу до міфологічного світосприйняття, прагнення по-новому осмислити першоеlementи міфологічної свідомості, щоб сформувати сучасну модель життя. Відбувається своєрідний перегляд міфологічних концептів, автори звертають увагу на роль і функцію міфу в художньому творі, його зв'язок із релігією, культурою, осмислюють його значення для розуміння оновленої картини світу. Для неоміфологізму характерним є «формування авторських міфів саме на інтертекстуальній основі, використання вічних мотивів, що контрастували зі знедуховленою дійсністю». Письменники «використовують міф, що виходить за межі первинної версії, поєднується з іншими історичними та новітніми темами», «моделює особливу дійсність, надаючи їй універсального значення, виводить персонажів у сьогодення». Визначальною рисою неоміфологізму є також його спрямування «на пошуки національної самототожності, відновлення етногенетичної пам'яті». Принципи та засади неоміфологізму особливо яскраво проявилися в «хімерній прозі» й творах «магічного реалізму», неоміфологізм став неодмінною ознакою творчих пошуків сучасних письменників-постмодерністів. [1, с.49].

Як зазначає К. Оселедько, митці ХХ століття знаходили різноманітні шляхи інкорпорування міфів у своїх творах: «Це запозичення мотивів і цілісних сюжетів традиційних міфологій. Повний та цікавий варіант «неоміфологічних» творів – творче продовження, домислення добре відомих міфологічних сюжетів. Цей варіант можна розглядати як перехідний від використання традиційних міфологічних сюжетів до так званих авторських міфів, у яких символічна модель світу створюється за аналогією до міфопоетичних уявлень або структурних рис міфу. При виборі сюжету автор не зв'язаний ніякими обмеженнями. <...> міф виконує не тільки сюжетоутворюючі функції: характерними її рисами є вжиті автором ритуальні

міфологеми, циклічність уявлень про час, повторюваність персонажів, що надає розповіді філософського звучання». Саме ці якісні особливості міфологізму XX століття можемо назвати неоміфологізмом, і якщо «в літературі XIX століття чітко усвідомлювалася дистанція між архаїчним міфом та його сучасною інтерпретацією», то неоміфи базуються на сучасній історії та побуті. [3, с. 76-77].

Протягом усієї історії розвитку світової літератури митці зверталися до міфу, інсталюючи міфологічні елементи в художній твір, а почасти і створюючи власний міф (неоміф) задля втілення оригінальної світоглядної моделі буття. У цьому контексті справедливим є визначення поняття «міф» Т. Манна як основи життя, одвічної схеми, формули, за якою рухається життя, постійно відтворюючи щось із підсвідомості. Міфокритик Нортроп Фрай слушно зауважував: «Основні структурні принципи літератури походять з мітів, і саме це забезпечує літературі її комунікативну силу впродовж століть, незважаючи на всі ідеологічні зміни». Д. С. Наливайко в статті «Міфологія і сучасна література» слушно зауважував: «В зв'язках літератури з міфологією сучасна наука схильна вбачати постійний складник літературно-художнього розвитку, що проявлявся і проявляється в різних формах і модифікаціях, свідомо і неусвідомлювано для самих митців» [2, с.3].

Культурна спадщина попередніх поколінь, зокрема міфи, міфологічні сюжети й окремі ключові міфологеми, інспірують митців до їх активного переосмислення, трансформації та, як результат, утворення нової міфологічної парадигми. «У художній системі модернізму міф стає структурною основою художнього твору та метамовою літератури, за допомогою якої письменник намагається пояснити сучасність. Міф організовує літературний простір на семантичному й формальному рівнях. Особливостями міфопоетичного письма модерністів є спроба реконструкції певних універсальних світоглядних позицій, що укорінені в позачасовому побутуванні міфу, циклічний принцип організації сюжету, забезпечення категорій початку і кінця, структурування

тексту за допомогою бінарних опозицій, інтерпретація і трансформація традиційного сюжету в авторському тексті (реміфологізація), реактуалізація семантики міфологеми дороги, творення авторської системи міфологем, геометрична символізація, принцип двійництва персонажів, притчевість, інтертекстуальність та паратекстуальність». Зацікавленість у міфах та міфотворчості масштабно проявляється в працях митців початку ХХ століття. Роль творчих особистостей була більш значною, ніж це можна уявити. Хоча нові міфи й виникають в епоху модернізму, яка просякнута антитрадиціоналізмом, але письменники не відмовляються повністю від традицій. У цей час, як уже зазначалося, відбувається не тільки відтворення, а й творче переосмислення традицій минулого. Хоча модерністські міфи здебільшого й утримують виразний зв'язок із сучасністю, але вони, і це одна з найпомітніших їхніх генологічних рис, синтезують міфи різнопланові, дистанційовані у часі й у просторі. Міфологізм модернізму – це не стільки художній прийом, скільки світосприйняття, формоване і свідомим зверненням митців до традиційних міфологій. Основними ланками цього процесу є, по-перше, визнання міфу вічно живою основою, по-друге, виділення в міфі його зв'язків із ритуалом та концепцією вічного повторення і, по-третє, впливу міфу на ідеологію, психологію, а також мистецтво» [3, с. 77-78].

Міфологізація стає характерною рисою і урбаністичної літератури: цивілізація, що виникла в результаті цілеспрямованої діяльності соціуму, втрачає структурність і робить проблематичним саме існування соціуму й окремої особистості. Міфологічна свідомість поновлює втрачені орієнтири, відроджує зміну пріоритетів. [6, с.2].

Міфологія в сучасній літературі відіграє значущу роль, допомагаючи авторам створювати глибокі та мультисенсорні твори. Класичні міфологічні образи та мотиви переосмислюються та адаптуються у новому контексті, надаючи творам глибину та унікальний характер. Сучасні письменники часто використовують міфологію для вираження складних ідей, створення алегорій

та розкриття глибоких психологічних аспектів персонажів. Використання міфологічних образів дозволяє авторам створювати універсальні та вічні сюжети, які знаходять відгук у різних культурах та епохах. Міфи слугують як своєрідний мовний код, який дозволяє збагатити текст літературного твору та надати йому глибокий сенс. У сучасній літературі міфологія використовується для трансформації традиційних наративів та створення нових літературних жанрів. Автори експериментують з міфологічними темами, вписуючи їх у різноманітні літературні форми – від романів і поезії до коротких оповідань та драматургії. Міфологія також допомагає сучасним авторам висловлювати свої ідеї щодо сучасного суспільства та відображати складність людських взаємин. Вона може слугувати інструментом для аналізу сучасних проблем, а також джерелом натхнення для виявлення загальних аспектів людського досвіду. Міфологія в сучасній літературі не тільки зберігає свою важливість, але й знаходить нові шляхи використання, відзначаючись творчим підходом та інноваційністю. Вона стає мовним засобом, який допомагає авторам та читачам краще розуміти сучасний світ та виражати його в літературі.

2. Міфологія в сучасному образотворчому мистецтві

Протягом усього існування людства існує тісний зв'язок міфології та образу людини, що втілюється у портретному живописі та скульптурі. За влучним висловом видатного вченого В.М. Топорова, «мистецтво починається міфологією, нею живе і її створює». Міф, як особлива форма виразу свідомості та почуттів людини, є одним з основних способів пізнання світу. Особливість міфологічного світосприйняття, на відміну від матеріалістичного - наукового, у тому, що міф дає ключі для збагнення «священного». Особливо велике значення міфології виявляється у навчанні філософських понять та системи загальнолюдських цінностей. [5, с.6].

Міфологія в сучасному образотворчому мистецтві виконує різноманітні функції та відображає зміни в художній парадигмі. Класичні міфологічні мотиви та образи стають джерелом натхнення для сучасних художників, які використовують їх для вираження ідей, розкриття сучасних проблем та трансформації культурних концепцій. Сучасні митці використовують міфологію для створення унікальних образів та сюжетів. Вони переосмислюють та адаптують традиційні міфи, створюючи нові інтерпретації та розглядаючи їх в контексті сучасного світу. Міфологія слугує як інструмент для вираження глибоких психологічних, соціокультурних та філософських аспектів сучасності. У сучасному образотворчому мистецтві міфологія використовується для створення символічних образів, які виражають універсальні та архетипні аспекти людського існування. Міфологічні символи стають засобом спілкування митця з глядачем, а також інструментом для висловлення складних ідей та концепцій. Міфологія в сучасному образотворчому мистецтві часто використовується для виявлення та розкриття культурних та ідентичних аспектів. Артисти взаємодіють із традиціями та національними міфологіями, щоб висловити своє бачення світу та створити унікальні художні твори. Крім того, міфологія в образотворчому мистецтві

може бути використана для аналізу та коментаря на сучасні суспільні проблеми, політичні події та екологічні питання. Митці використовують міфологію як засіб вираження своєї позиції та створення мистецьких творів з глибоким сенсом. Усе це дозволяє міфології залишатися живою та актуальною в сучасному образотворчому мистецтві, а її використання розширює можливості вираження ідей та створює нові шляхи для творчості митців у сучасному художньому середовищі.

Образотворче мистецтво являє собою не тільки одну із форм міфопоетичної свідомості, а й виток інформації про цю свідомість, про міфологію. Відміна цих двох функцій, не дивлячись на те, що здається його відомість, дуже суттєво. Образотворче мистецтво може бути глибоко міфологічним, але малоінформативним для «зовнішнього» спостерігача в силу установи на шифрованість, абстрактність, нефігуративність, заборону використання «прямих» (звичай іконічних) прийомів і т.п. Разом з тим, образотворче мистецтво може бути дуже інформативним, не дивлячись на його не міфологічність або належність до іншої традиції, ніж та, яку воно відображає. [5, с.17-18].

3. Міфологія в сучасному кінематографі

Міфологія в сучасному кінематографі відіграє важливу роль у створенні фільмів, які привертають увагу глядачів своєю глибиною, сенсами та емоційною насиченістю. Використання міфологічних елементів, мотивів та образів стає ефективним засобом для розкриття сюжетів, розвитку персонажів та вираження тематичних ідей. Сучасні фільми часто використовують класичні міфологічні сюжети або адаптують їх для сучасного контексту. Історії героїв, які вирушають у подорож, зіштовхуються з непередбаченими випробуваннями, та знаходять внутрішню силу, залишаються актуальними та захоплюючими для глядачів.

Міфологія в кіно також стає інструментом для вираження глибоких філософських ідей. Фільми можуть використовувати міфологічні образи для висловлення концепцій моралі, справедливості, долі та інших універсальних тем. Важливий аспект - це використання міфології для створення візуальних образів та спеціальних ефектів. Міфологічні створіння, які вражають величезною масштабністю та неймовірною красою, стають ключовим елементом великих голлівудських блокбастерів. Окрім того, сучасний кінематограф використовує міфологію для експериментів із жанрами та стилями, створюючи нестандартні історії та альтернативні світи. Міфологія дозволяє режисерам та сценаристам творити унікальні та запам'ятовувані кінематографічні твори. У підсумку, міфологія в сучасному кінематографі не тільки додає елементи епічності та емоційної напруженості до фільмів, але й слугує джерелом для вираження глибоких сенсів та концепцій, роблячи кіно більш доступним і привабливим для різних аудиторій.

У логіці розвитку сучасного кінознавства проблему інтерпретації “міфічних сюжетів” не можна вважати пріоритетною, хоча дослідники, передусім кінокритики, досить активно аналізують “екранне втілення” грецьких, єгипетських, кельтських, скандинавських чи слов'янських міфів. Як відомо, феномен міфу ґрунтовно вивчають представники практично всіх гуманітарних

наук, спираючись на досвід, що закладався протягом XVII–XIX століть. Сучасний підхід до відпрацювання цієї проблеми представлений у дослідженнях Л. Баткіна, Я. Голосовкера, О. Кривцуна, С. Кримського, О. Лосєва, Ю. Лотмана, Є. Мелетинського, М. Поповича, І. Роговіна, С. Стоян, О. Фрейденберг, М. Ямпольського та ін., здебільшого формується завдяки власне змісту міфу та припущенню щодо існування “міфологічної думки”, яку українські культурологи інтерпретують як специфічну нерозділеність об’єкта та суб’єкта, природного та надприродного, просторового та часового. За цих умов ігрове начало, метафоричність, символізм чи “нереальність” поведінки міфічних героїв не викликають жодних заперечень. [4, с.44]

АНОТАЦІЯ

Міфологічні образи, сюжети та мотиви є присутніми в сучасній культурі у формі неоміфології. Для розуміння цього феномену слід взяти до уваги сутність міфопоетичного погляду на світ, функції, які виконує міфологія в суспільстві, глибинну психологічну символіку, яка в ній закладена. Міфологія має розумітися як така, що здатна до постійних трансформацій, які залежать від загального стану культурного та соціального буття певного суспільства. В останні століття в європейській та світовій культурі помітні відразу дві протилежно спрямовані тенденції – занепад традиційної міфології, та розвиток нових міфологічних образів та творів. Неоміфологія може виявлятися в мистецтві, соціальному побуті (соціальних мережах зокрема), політиці тощо. Відродження міфології виявляється у створенні нових міфів та сучасних інтерпретаціях старих історій, що розширюють і розводять міфологічну традицію. Цей процес сприяє збереженню культурної спадщини та розумінню важливості міфології у сучасному світі. Неоміфологія - це комплекс вірувань, легенд і символів, що сформувалися в сучасному світі і відображають сучасні цінності, технологічний прогрес та соціокультурні зміни. Вона виникла в умовах інтернет-культури, масових медіа, інформаційних технологій та глобалізації. Серед ключових персонажів сучасної міфології можна виділити ікони соціальної мережі, які набули культового статусу. Крім того, сучасна міфологія включає в себе легенди про стартапи, успішних підприємців та інноваційні компанії, які стали символами економічного успіху та нового підходу до бізнесу.

Ключові слова: міфологія, неоміфологія, культурні трансформації, символіка, соціальні мережі.

SUMMARY

Neo-mythology (Cultural Studies Analysis)

Mythological images, plots and motifs are present in modern culture in the form of neo-mythology. To understand this phenomenon, one should take into account the essence of the mythopoetic view of the world, the functions performed by mythology in society, and the deep psychological symbolism embedded in it. Mythology should be understood as capable of constant transformations that depend on the general state of cultural and social existence of a certain society. In recent centuries, in European and world culture, two oppositely directed trends are visible at once - the decline of traditional mythology, and the development of new mythological images and works. Neomythology can manifest itself in art, social life (social networks in particular), politics, etc. The revival of mythology is manifested in the creation of new myths and modern interpretations of old stories that expand and dilute the mythological tradition. This process contributes to the preservation of cultural heritage and the understanding of the importance of mythology in the modern world. Neomythology is a complex of beliefs, legends and symbols that have formed in the modern world and reflect modern values, technological progress and socio-cultural changes. It arose in the conditions of Internet culture, mass media, information technologies and globalization. Among the key characters of modern mythology, it is possible to single out social network icons that have acquired a cult status. In addition, modern mythology includes legends about startups, successful entrepreneurs, and innovative companies that have become symbols of economic success and a new approach to business.

Keywords: mythology, neomythology, cultural transformations, symbolism, social networks.